یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كورەشوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر-ندەن چیغا باشلاغان	دەقابر (برنچی كانون) 1937 (1356 هجری)	سان 97

بو ساندا:

١ —«خوقند مختاریتی» — باش مقاله

٢ —«یاش توركستان»نگ ٩نچی ییلی — مصطفی

٣ —توركستان مالدارلغی وە ساویت سیاستی — تیمور اوغلی

٤ —سیاسی پوغروم دوام ایتەدر — *_*

٥ — بولشەویكلەرنگ ١٢ ییلدان سوگغنا اعتراف ایتدیكلەری بر حقیقت — مصطفی

٦ —آچیق خط — «ئەگبەكچی قازاق»دان

٧ — مطبوعاتدا وە دولت تیاتروسندا توركستان «بورژوآ ملتچیلەری» — اوقتای

٨ —روحانیلەریمز ملی كورەش جبهەسندە — تاشبالتا

٩ —توركستاندا اولدروشلەر

١٠—ساویت پارلامانتدا توركستان ممثللەری — جانای

١١—توركستان ملی استقلالی اوچون — «ژورنال دە ژەنەف»دەن

١٢—قریم قورولتایی آچیلماسینگ ٢٠نچی ییلینی ایسلەو

١٣—شامداغی توركستانلیلار آراسندا یەگی وە آچینارلق بركورونوش — رضا خاموشی

١٤—توركستان خبری

ئەۋلاد گورۆپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستان مهاجرلەری آراسندا

شامداغی توغانلاریمز آراسندا یەکی وەآچیناراق بر کورونوش

۲۶نچی سەنتابردە اوتکەزیلگەن مولود شریفدەن سوك بو یردەگی یورتداشلاریمزنگ سیوینچلی قایناشمالارینی کوروب توراراق ایدیك. شو مولود شریف مراسمی یاسالغاندان سوك، اولچە اوچرادیغی حاستالیغینی تداوی اوچون، تکیەمز شیخی اسماعیل افندینی مملکت حاستاخانەسیگە ایلیتکەن ایدیك. مومیالیە حاستالغندان شفا تاپالمای، برنچی نویابردە دوشنبە کونی حاستاخانەدە وفات ایتدی. مرحومنگ جنازەسی تکیەگە کیلتریلیب، اوندان دحداح مزارلغینا کومولدی. تاگری رحمت ایلەگەی.

ایمدی شیخ اسماعیل أولگەنلگی آرقالی، تکیە شیخلغی اورنینا کیلەتورغان ذاتنگ تسبیی خصوصندە توغانلاریمز ایکی طرفغا آیریلغانلار. بر طرفدا مقصدلارینی قوللاو بابندە توپلاقلق، دیگر طرفدا ایسە برآز داغینیقلق کورولمەکدەدر. وضعیت بو مرکزدە ایکەن، طبیعی، توپلاقلق کورسەتە یاتقان طرفنگ قازاناجاغندا شبهە یوقدر. بزچە، هەر ایکی طرفدا أوز تورکستانلی توغانلاریمز بولغانلاریدان، قایسیسی قازانسادا برابردر. اساساً هەر ایکی طرفنگ موضوع بحث مقصدلاری بسیط وە بدوی بدعتلارغا تایانیق، علمی باقیمدان هیچ بر قیمتی بولما-غان حرکتلەردر. فقط طرفین نفسانیتلەری کوچەیب، کینیچەلك برتاقیم طرفچیلق چارپیشمالارغا ایشیك آچیلماسی احتمالی بار. بو تقدیردە یورتمزنی یورەگندەن اوروب، قانینی ایچیب یاتقان دوشمانلاریمزنی سیوینترگەن بولامیز. بو مسئلە کوچەیگەن ساری دوشمانلاریمزدا بر طرفدان یاشیرینچا بارماغینی تاقیب، أوز طرفیغا آغداریشغا اورونار دیب اویلاب، علاقەدارلارنگ همت قیلولارینی اشارە ایتیب، طرفچیلقنی تاشلاب، هەر قانداي بر توغریدان هیچ بر یورتداشنی اینجیتمەی هەر ایکی طرف برجان، برتەن بولوب اتفاق ایلە عمومی منفعت قورالارینی قوللانسالار ایدی دیمز. بونگلە برابر یاخشی یول توتولاجاغینا دا قوتلی ایناننچ بار. عاقبتی خیرلی بولسون. رضا خاموشی.

دمشق 6. XI. 37

«خوقند مختاریتی»

[1917—10 دەقابر— 1937

بو مقالەنی ۲۰ ییللیغیا آتادیغمز خوقند مختاریتی حکومتی بوتو-نیسی ۲ آی ٤ کونگنە یاشامشدر. او ۱۹۱۷نچی ییلی ۱۰نچی دەقابرندە قورولوب، ۱۹۱۸نچی ییلی ۱۳ فیبرالندا تارقالمشدر. خوقند حکومتی قو-رولدیغی زمان نە برضابطی، نە برعسکری وە نەدە برتیین آقچاسی بارایدی. هیچ بولماغاندا اونگ تەخنیك جهتدەن حاضرلانمش قادروسی دا یوق ایدی. پوستا، تیلیغراف، تیمر یوللار بوتونیسی دوشمان قولندا ایدی. بو شرائط ایچندە قورولوب بو قادار قسقا مدت دوام ایتە بیلگەن خوقند حکومتینگ تورکستان خلقی ملی منافعی طلبی یولندا کوزگە کورونەرلك هیچ بر ایش ایشلەی آلماغانلیغی دا غایتدە طبیعی وە قولای آنگلاشیلارلق برمسئلەدر. حتی بو شرائط ایچندە اورتاغا چیققان بر حکومتنگ ٦٤ کون یاشای آلغانلیغی دا خارق العادە بر حالدر.

طبیعی «خوقند مختاریتی» تورکستان مسئلەسینگ بیشیلوونده سوك مقصد وە شکلنی افادە ایتمەس ایدی. فقط او تورکستان قور-تولوش حرکتی یولندا او زمانکی وضعیت وە شرائط ایچندە آتیلووی ممکن بولغان برگنە آدیم ایدی. اگردە او زمان تورکستان اوچون دە، اوقراینا وە قافقاسیا اوچون بولغانی کبی، تیشقی سیاسی شرائط اویغونلیغی کورونە باشلاغان بولسایدی، او زمانکی تورکستان مختا-ریتچیلەرندەن کیمسە تورکستان استقلالینی اعلان ایتودە بر دقیقەلق دا تردد کورسەتمەس ایدی. فقط بز، تأریخنگ مثالی کوب اوچرا-تیلمایتورغان بیر دوریندە، یارادامینی اوموب، بو امیدگە تایانیب حرکت ایتەبیلەجەگمز بر قوموشدان محروم ایدیك. بوگا رغماً بر مهم نقطەنی آچیق قید ایتیب کیتشمز کیرەككە، ایسکی روسیاغا تابع أولکەلەر-دەن ساویت روسیا اسارتنە توشوب قالغانلاری ایچندە ملی مستقل دولتچیلك یولینی تورکستان باشلاب سالیب اوتوراددر.

خوقند مختاریتینگ بر خصوصیتی ده اونگ او زمانکی شرائط کوله‌منده «تورکستان ملی برلگی»نگ حقیقی شکلینی بیره‌بیلگه‌نلگیدر، «خوقند مختاریتی»نگ مه‌نه شو خصوصیتی بزنگ ملی قورتولوش حرکتمز تأریخنده چوقور بر ایز قالدیرمشدر. بولشه‌ویکله‌رنگ أوز تورموشلاری ۲۰نچی ییلندا دا تینمای خوقند مختاریتی حقندا یاز-ماقدا دوام ایتوله‌رینه دقت ایتیگز. بوکون «ملی بورژوآ» دیب عیبله‌ب قووب جزالاندیریب یوردیکله‌ری کشیله‌رنگ بوتونیسینی «خوقند مختا-ریتی» بیله‌ن باغلایدرلار. بو عیبله‌نوچیله‌رنگ کوبچیلگی قیزیل موسقوانگ أوز مکتبنده‌ن ییتشکه‌ن اوقتوبر انقلابینگ ییتیشترمه‌له‌ریدر. بو، ایمدیگه‌چه قیزیل موسقوانگ کوکسینی قابارتب کیلگه‌ن «اوقتوبر انقلابی مکتبی» طلبه‌له‌رینگ ده «خوقند مختاریتی» بیله‌ن معناً باغلی چیقولاری هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول او حرکتده تمثیل ایتیلگه‌ن ملی‌مفکوره نگ کوچینی، تأثیرینی کورسه‌ته‌در. شو ییرده بر نقطه‌نی ده ایضاح ایتب کیتیش کیره‌ك. اکمل اکرام، عبدالله رحیمبای وه باشقالاری کبی «اوقتوبر انقلابی» محصوللارینگ «خوقند مختاریتی»نه باغلیلق-لاری طبیعی «خوقند مختاریتی» حکومتینگ قایتب کیلووی امیدی معناسندا ایمه‌سدر. بوکون نه تورکستانگ ایچنده وه نه‌ده تیشندا بوندای اویلایتورغان برگنه بولسادا تورکستانلی تاپیلمایدر. «خوقند مختاریتی» بیله‌ن معنوی باغلیلق دیمه‌ك «خوقند مختاریتی» زمانندا یارالغان تورکستان ملی برلگینی قایتادان تورغوزو، یاشاتیب کوچه‌یتو دیمه‌کدر.

اکمل اکرام وه باشقالاری روس پروله‌تاری دیکتاتورلیغی خدمتنده‌گی تجربه‌له‌رنده‌ن «شکلچه ملی مفهومچه پروله‌تار» دیگه‌ن یولدان ملتی اوچون هیچ بر نه‌رسه چیقمادیغینی، حقیقی ملی استقلالغا ایریشو اوچون شکلچه ده، مفهومچه ده ملی بولووی کیره‌کلگینی

جوده یاخشی آکلادیلار. حقیقی استقلالنی ایسته‌گه‌ن هه‌ر برکشی هه‌م شکلی، هه‌م مفهومی بیله‌ن ملی بولووینی ایسته‌مه‌ك مجبوریتنده‌در. بونگ خارجنده ملی استقلال بولالمایدر.

اکمل اکرام، عبدالله رحیمبای، آیتاق اوغلی نادربای، عیسی قای اوغلی، قولومبه‌ت اوغلی اوزاقبای وه باشقالارنگ شوندای اویلاب اویلامادیقلارینی بز بیلمه‌یمز. اساسده بو جهت مهم‌ده ایمه‌سدر. مهم طرف موسقوا «بین‌الملل معناسزلغی» اوچون حقیقی تهلکه دیمه‌ك بولغان‌بو کوروشنی اونلارغا موسقوا حکومتی تاماندان یوکله‌تیلمه کده بولغانلغیدر. او بوندای بر تهلکه‌نگ قاندای بر یول بیله‌ن بر طرفدان چیقب قالووینی سیزمه کده‌در. آکلاشیلغان تهلکه یاقینلاب قالغان، حتی کورونه ده باشلاغان. یوقسا موسقوا اوزینگ تورکستانداغی کیچیك گنه بولسا دا مستقل توشونه بیلو احتمالی بولغان بوتون آگه‌تله‌رینی باشدان آیاق سوپوروب آتوکبی قطعی تدبیرله‌رگه کیریشمه‌س ایدی. موسقوانگ بونلارنی بزنگ مملکت تیشنداغی ملی تشکیلاتمز، «یاش تورکستان» حتی شخصاً سابق خوقند حکومتی باشلوغندان تعلیمات آلیب تورغانلق بیله‌ن عیبله‌وی، ملی تشکیلاتمزنگ اهمیت وه تأثیرینی بر قات دها اثبات ایتکه‌ن بولادر.

«خوقند مختاریتی»نگ ۲۰نچی ییلی مناسبتیله بز تورکستانلیلار، بزنی حقیقی استقلالغا آلیب باراتورغان ملی برلیگمزنی وه قورتولوش کوره‌شیگه ییته‌رلك کوچ بیره‌جه‌ك ملی برلکنگ اهمیتینی ایسله‌ب اونی کوگلله‌ریمزده محکمله‌ب آلیشمز کیره‌ك.

«یاش تورکستان»نگ 9 نچی ییلی

(1929—ده‌قابر—1937)

«یاش تورکستان» بو سانیله ۸ یاشینی تولدوردی. بولوندیغمز آوروپا مملکتله‌رینگ مهمانتوازلقلارندان فائده‌له‌نیب یوروتوب کیله‌یاتقان

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمكى ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بو ملی نشریاتمزنی أوز یورتمز، مستقل تورکستاندا چیقارا بیلگەن بولسایدیق، بختیارلق تویغومز دا کوب آرتیق بولور ایدی. هیچ بولماغاندا نشریاتمزنی قان وە روحچا أوزومزگە یاقین سانادیغمز مملکەلەنگ برندە چیقارا بیلگەن بولسایدیق، غریبلك، مهاجرلك تویغوسی آچیسی دا نسبتاً آزالغان بولور ایدی. تأسفلەر، کە تقدیر باشقاچا کیتردی. بز تورك ـ مسلمان وە آسیالی بولغانمز حالدا، بو اوچ وصفمز یوزندەن، کوپنچە حقلی دیب آتاب بولمایتورغان حکملەرینە معروض بولوندیغمز، آوروپادادا سیغیناجاق اورون تاپیب اوتورامز.

بز بو یردە بو فوق‌العادە بر ضدیت تشکیل ایتکەن وضعیتنگ ایضاحینا کیریب کیتمەکچی بولمایمز. چونکە بو بزنی آجی توشونچەلەرگە وە قناعت بحش بولماغان نتیجەلەرگە ایلتیب چیقاراجاقدر...

٨ ییل! اگردە «یاش تورکستان» ٨نچی هافتاسندا أوز یورتمزدا چیقا باشلاغان بولسایدی، بزنگ سیوینچمز نە قادار آرتیق بولور ایدی. مادامکە تقدیر اونگ بو قادار اوزون سنەلەر مهاجرتدە چیقماسینی یازمش ایمش، بز دە اونگ بو قادار اوزون مدتدە هەر قاندای توسوقلوقا اوچراب توختاب قالمای دوام ایتەبیلگەنی اوچون اولوغ تاگریغا شکر ایتەمز.

* * *

تورکستان مهاجرلگی باشقا أولکە، خلقلار مهاجرلگینە اوخشامایدر. بز هیچ قاندای بر سیاسی تشکیلاتسز مهاجرتگە توشوب قالدیق. نە بزنگ مهاجرتگە چیقا بیلگەن ملی حکومتمز، نە اولدەن یوباریلغان بر هیئتمز، مهاجرلەریمز أیچندە نە بر فرقە وە نەدە بر سیاسی غروب بار ایدی. آوروپا بزنی تانیماس وە اوندا تانیماق اوچون مخصوص بر قیزیقو دا کورونمەس ایدی. بزگە یاردام ایتمەسەلەر دە بزنی آنگلاولارینی حقلی اولاراق اویلادیغمز بعضی غروپلار، بزنی یاقینلارینا دا قویمادیلار. فقط تأریخ طرفندان اورتاغا قویولغان تورکستان مسئلەسی أوزینە یول تاپابیلدی...

بو یول، بالخاصه باشلانغیچ دورندە اولدوقچا کوب قیئنچلقلار بیلەن تولغان ایدی. یالغز باشیمزغا مهاجرتگە توشوب قالدیغمز، کیگگ معناسنداغی کورەشمزنی یوروتە بیلو اوچون هیچ بر تورلو امکان وە وسائطگە ایگە بولمادیغمز بر چاغدا ایشمزنی باشلاب یوبارا بیلمەك اوچون ممکن بولغان وسائطنی استفادە ایتیشکە اوروندوق.

بعضی بر «دوستلاریمز» بو، او زمانگی وضعیتمزنگ توغدیردیغی مجبوریت یوزندەن یوروتولگەن نەرسەنی حالا دە برگناە قلیب، آیاغمز آستیغا سوقوب بزنی سورونـدروشکە اورونوب کیلەدرلەر. تاگری بوندای «دوستلار»دان ساقلاسین ایدی!

* * *

«یاش تورکستان» تورکستان مهاجرلگی سیاسی شکل آلدیقدان، «تورکستان ملی برلگی» قورولدوقدان سوك چیقا باشلادی. «یاش تورکستان»نگ چیقووندا باشلیچا ایکنچی بر مهم عاملنگ دە کەتتە تأثیری بار ایدی، کە او دا آوروپادا، حقیقتاً کوتولمەگەن بر چاغدا، یاش تورکستان منورلەری، سوزنگ چین معناسندا ملی قادرو یتیشە باشلاغانلیغی ایدی. بو ایسە ١٩٢٢نچی ییلی سوگندا سوك درجەدە آغیر وضعیتدە بولونغان ساویت حکومتینگ، بلکدە بو صورتلە تورکستان خلقنداغی روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی دوشمانلیغی حسیاتینی آزالتا بیلەجەگی امیدیلە، آلمانیادا تحصیلنە اذن بیردیگی یاش طلبە غروپی‌ایدی. اکمل اکرام اورنینا أوزبیکستان فرقە مرکزی باش کاتبلگینە تعیینلەنگەن عثمان یوسف اوغلی «پراودا ووستوکا»نگ ٣٠. ٩. ٣٧ تأریخلی نسخەسندا چیققان «تیسکەریچیلەر تودەسینی سوگنا قادار قیروکیرەك» باشلیقلی مقالەسندە بو مسئلەگە دە تماس ایتەدر.

کیچەگی کونگەچە روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی صادق خدمتجیسی وە لەنین‌ـستالین طلبەسی سانالیب کیلگەن فیض‌الله خواجە، اکمل اکراملارنگ ساویت دوشمانلیغی حرکتلەرینی ساناب کیلگەن

يوسف اوغلی عثمان اونلارنگ تورکستان یاشلارینی آوروپاغا یوباروداغی رولّلاری اوستنده اهمیتله توختایدر. یوسف اوغلی عثمان:

— «کوچ توپلاو وه قادرو حاضرلاوغا مخصوص اهمیت عطف ایتیله‌در. بو ییللاردا (۱۹۲۳/۲۲نچی ییللاردان بحث ایتیله‌در) اکرام اوغلی وه فیض‌الله خواجه بر غروپ بورژوآ ملتچی یاشلارنی توپلاب اوقو اوچون آلمانیاغا یوللایدر، بونلارنگ تحصیلی بزنگ خلقنگ آلتونی بیله‌ن توله‌نه‌در. سوگرادان بو قادرودان «فاشیست جاسوسلاری» یتیشه‌در»— دیدر.

فیض‌الله خواجه، اکمل اکرام وه باشقا او زمانکی تورکستان ساویت حکومتی وه قوممونیست فرقه‌سی باشلوقلارینگ قاندای شرائط وه مجبوریت تأثیری آستندا یاش تورکستانلیلارنگ آلمانیاغا اوقوغا کیتوله‌رینه راضی بولغانلقلاری مسئله‌سی أوستنده باشقا، دها مناسب بر زماندا یازارمز. بوکون بزنگ اوچون یوسف اوغلی عثمان‌نگ بو یاشلق ایچنده‌ن «فاشیست جاسوسلاری یتیشدی» دیگه‌ن تنبیتی مهمدر. بوکونکی ساویت ژارغونندا «فاشیست» دیمه‌ك روس پروله‌تاری دیکتاتورلیغینگ باریشماس دوشمانی دیمه‌کدرکه بو دا چین یوره‌کده‌ن ملی قورتولوش کوره‌شی ایشینه بیریلگه‌ن ملتچیله‌رنگ تویغوسی بیله‌ن ده تمامیله موافقدر. «فاشیست جاسوسی» دیمه‌ك ملی قورتولوش کوره‌شی کوزده‌تچیسی، تورکستان ملی قورتولوش کوره‌شینگ آلغی صفنداغی کوره‌شچه‌ن بولوك دیمه‌کدر. بو معنادا یوسف اوغلی عثمان حقلیدر. حقیقتاً ده آلمانیادا اوقوغان یاش تورکستانلیلار سوزنگ تولا وه چین معناسندا ملی کوره‌ش کوزده‌تچیله‌ری بولدیلار. «یاش تورکستان» اوگا وه تورکیه‌ده‌کی یاشلارغا تایانیب قورولدی وه اونگ تریشووی سایه‌سنده دوام ایتیب کیله‌در. «یاش تورکستان»نی «ملی قورتولوش» کوره‌شینگ کوچلو تایانچیغی حالنه قویغان دا شوکوچدر. «یاش تورکستان»نی یالغز تورکستان مهاجرله‌رینگ أوز آرا باغلانیشینی‌غنا ایمه‌س، مهاجرله‌رنگ یورتمز تورکستان بیله‌ن باغلانیشینی تأمین ایتوچی بر

واسطه حالنه قویوچی کوچ ده بودر. یوسف اوغلی عثمان بونی جوده یاخشی بیله‌در، جوده یاخشی آگلایدر. بونی یوسف اوغلی عثمان‌نگ خوجاینله‌ری ده جوده یاخشی بیله‌درله‌ر. «یاش تورکستان» واسطه‌سیله یورتمزله بولغان باغلانیشیمزنی اوزمه‌ك اکمل اکرام وه فیض‌الله‌لارغا میسر بولماغانی کبی یوسف اوغلی عثمانلارغا دا میسر بولمایاجاقدر!

تورکستان بولشه‌ویك غازیتالارینگ «یاش تورکستان»غا قاراتیب، آرقاسی کیسیلمه‌ی یوروتوب کیله‌یاتقان هجومله‌ری، روس بولشه‌ویك‌له‌ری تیموفه‌یه‌ف وه براینین‌له‌رنگ موسقوادا اوقوغان تورکستانلی یاشلارنی «مصطفی چوقای آگه‌نتلگی» بیله‌ن عیبله‌وله‌ری (بو حقدا شو نسخه‌داغی مخصوص مقاله‌گه باقیلسین.)، یوسف اوغلی عثمان‌نگ مهاجرتده‌کی یاشلیغمزنی «فاشیست جاسوسلغی» بیله‌ن عیبله‌وی— بونلار بوتونیسی تورکستان یاشلیغی طرفندان قورولوب یوروتولمه‌کده بولغان تورکستان ملی برلگی ناشرافکاری «یاش تورکستان»نگ ملی قورتولوش کوره‌شیمزده‌گی اهمیتینی، اشغال ایتدیگی اورنینی کورسه‌ته‌در.

یاشاسین روس پروله‌تاری دیکتاتورلیغی ظلمی آستندا قالغان یورتمز تورکستانگ قورتولوش حرکتینگ کوره‌شچیله‌ری، ملی کوره‌شنگ آلغی بولوگی تورکستان یاشلیغی.

مصطفی.

*

تورکستان مالدارلغی وه ساویت سیاستی

یورتمز تورکستان خوجالیغی قوریولوشی اعتباریله ملی اقتصادی تورموشندا قیشلاق خوجالیغی حاکم مملکتله‌ر قاتاریندادر. یورتمزنگ طبیعی شرائطی وه خلقمزنگ اجتماعی قورولوشی یوزنده‌ن قیشلاق خوجالیغمزدا مالدارلق مهم بر اورون توتادر. خلقمزنگ یوزده ۹۰ی دیه‌رلك تورموشینی یا شو وه یا بوشکلده قیشلاق-آوول خوجالیغی باغلیلیغندا قازانادر. اونگچون ده قیشلاق خوجالیغی باشندان کیچکه‌نله‌رنی بوتون ملی تورموشمز کورگوسی دیب قبول ایته آلاجاقمز. هه‌له

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

مملكتمزده يه‌گى قورولاياتقان صنايع خوجاليغى ساحه‌سى ساويت حكومتى طرفدان بوتون بوتونينه مهاجرت سياستى اوچون فاندالانيلغان بر چاغدا توركستانليلاردا بو تويغو برقات داها آرتيق اولمالىدر.

روسيادا قيشلاق خوجاليغى تا ايسكيده‌ن بيرى حقيقى معناسندا براستثمار قورالى بولوب كيلمشدر. روس موژيكينڭ رسماً گنه بولسادا حقوقاً آوولنداغى حيواندان آيريلا بيلديگينه هه‌له بر عصر دا تولمامشدر. (روس موژيكى ١٨٦١ ده‌گنه قوللوقدان آزاد ايتيلمشدر.) فقط اونڭ بو آزادليغى‌دا رسمى كاغد اوستونده‌گنه ايدى. چونكه اوچارلق تختى اطرافينى وه عسكرى تشكيلاتينى، بونڭله بوتون أدارى كوچنى قولينا توشوروب آلغان ملكدارلار صنفى ايله اونلارغانا تايانغانچارلق سيستەمينڭ استثمار آلتى بولوب قالا بارمشدر. ١٩٠٥ انقلابندان هيچ بر نه‌رسه قازانا آلماى چيققان روس موژيكى ١٩١٧نچي يلى انقلابيله ده ساويت سيستەمى بلاسينه چاتمشدر.

بوتون تورموشى بونداى فلاكت يوكى آستندا ايزيلب، استثمار ايتيليب كيلگه‌ن روس موژيكى بو آليشقينلىغى يوزنده‌ن بوكونكى آغير تورموشينى دا هيچ بر تورلو اعتراض اثرى كورسه‌تمه‌ى يوروتمه كده، داها توغروسى سورونمه كده‌در. بلكده اونڭ اوچون بوتون بوآغيرلقلارنى روسيا ايمپه‌رياليزمى وه روسلغى اوچون تاشيماقدا بولغانليغى تسليسى توشونوله آلادر. بزچه ايڭ توغروسى اونڭ تويغوسزليغيدر.

ساويت دوقتورينى (اساس‌مسلك وه اصولى) يالغز كويلونك منفعتى‌ايله گنه ايمه‌س، حتى قيشلاق خوجاليغينڭ طبيعى قاراقته‌رى ايله ده اويوشا آلماديغى ايلك ييللاردا ياق آڭلاشيلمشدر. قيشلاق خوجاليغينڭ قايسى بر تارماغينى آلساق، ايلك، «سوغوشچان قوموميزم» دورنده شدتلى بر كيريله‌مه وه بو صورتله توققان آغيرلقلاردان قورتولا بيلمه‌سى نيتيله تطبيق ايتيله باشلاغان «نه‌پ» (يه‌گى اقتصادى سياست) دورنده عموه‌ى بر كوته‌ريليش اثرى كوره‌مز. طبيعى ساويت حكومتينڭ قارشيلاشديغى آغيرلقلاردان چيقابيلو اميديله قبول ايتديكى «نه‌پ» سياستى اونڭ

اصل نظريه‌له‌رنده‌ن واز كيچمش اولديغينى كورسه‌تمه‌ديگى كبى، «نه‌پ» دورنده‌كى كوته‌ريليشى ده قيشلاق خوجاليغينڭ تماميله ساغلاملاشيب آلغانليغينى كورسه‌تمه‌س ايدى. بر كره بو كوته‌ريلو، ساده‌چه بر «كميت» مسئله‌سى‌گنه ايدى. اونڭ كيفيتگه ده تأثير ايتب حقيقى اقتصادى معنا قازانماسى اوچون اوزونچا يول يورومه‌سى لازم ايدى. ساويت حكومتى ده تيز گنه اوز اساس مسلكى تطبيقاتينا قايتماقله بو امكاننى ده يترگه‌ن بولدى. بو صورتله ساويت اساس مسلكى بر داها اورتاغا چيقماقله قيشلاق خوجاليغى فلاكتى يه‌گيده‌ن باشلانغان بولدى. اگر ده شو ياريم يولدا قالديريلغان «نه‌پ» دورى كوته‌ريلونده‌ن قطع نظر ايتەجەك اولورساق، قيشلاق خوجاليغينڭ ساويتلەر دورنده دائمى بر بحران ايچنده سورونوب كيلمه كده بولغانينى سويله‌مه‌ك ممكندر.

طبيعى بزنى اوز يورتمز وه خلقمزنڭ مقدراتى‌گنه علاقه‌دار ايته‌در. بو ساويتله‌ر دورنده قيشلاق خوجاليغينڭ كيچيريب كيله ياتقان فلاكتنده‌ن ده اوز يورتمز وه خلقمز حصه‌سينا توشكه‌ن قسمى بيله‌ن گنه مشغول اولاجاقمز. شونى‌دا باشداياق سويله‌مه‌ك لازم، كه توركستان دهقان‌مالدار خالقى حصه‌سينا اولدوقچا آغير بر پاى توشمشدر. توركستان دهقان خالقى بر طرفدان عموميتله استثمار آلتى بولغان دهقان خلق قاتلامى منسوبى اولاراق استثمار ايتيلسه، ايكنچى ياقدان او قيزيل روسيا ايمپه‌رياليزمى مستملكه‌سى خلقى اولاراق استثمار ايتيلمه كده‌در. ديمه‌ك اونڭ اوموزنده ايكى قاتلى بر استثمار يوكى باسيب ياتادر.

بوندان اولكى يازيدا پاختا مسئله‌سينى كوزده‌ن كيچيرگه‌ن ايديك. بو سفر ده ساويت روسيا خوجالق وه مستملكه سياستينڭ خلقمز وه خوجاليغمزغا قيلغان ظلم وه اهانتينى بوتون چيپلاقليغى ايله كورسه‌ته تورغان مالدارلق مسئله‌سينى قيسقاغنا كوزده‌ن كيچيرمه كچى بولامز.

تا ايسكى زمانلاردان بيرى خوجالق تورموشمزدا مالدارلق مهم بر رول اويناب كيلمشدر. سوڭ دورده ده قيشلاق‌آوول خوجاليغى قاتلامنداغى اهاليمزنڭ يارميسندان آرتيغى مالدارلقنى اساس تورموش

منبعی ایتب کیلگه‌ندر. عموم خوجالیغمز استحصالاتندا دا مالدارلق باختادان سو گراغی، ایکنچی اوزونی توتوب کیلمشدر. اونوم وه مستحصلنه فائده کیترو جهتده‌ن آلنغاندا او برنچی اورونداتوره‌وشدر.

انقلابغا قادارغی دورده روسیا آسیاسندا کورسه‌تیلمه‌کده بولغان ۶۰ میلیون چاماسنداغی مال سوروسینگ تام ٤۰ میلیونی ۹ تورکستان ولایتنه(*) توشه‌ر ایدی ایدی. بونگ اوستنه او زمانغی بوخارا وه خیوه خانلقلاری مال بایلیغینی علاوه ایتسه‌گز بوتون تورکستاندا آزندا ۵۰ ـ ۵۵ میلیون چاماسندا مال بولغانینا حکم ایته‌آلاسز.

۱۹۱۰ لاردا روسیا آسیاسندا هه‌ر یوز اهالیگه ٥٤ آت، ۶۰ قارا مال، ۱٥۳ قوی، ۱۹ ایچکی توشه‌ر ایدی.(«آزیاتسکایا راسیا» جلد ۲ ص. ۲۹۸) طبیعی بو عموم اهالی اوزرینه قورولغان بر نسبتدر. مالدار اهالی آیریم آلنغاندا منظره یه‌نه‌ده باشقاچا بولوب چیقادر.

۱۹۳۳نچی یلی ایسه قولخوزچی عائله‌لەرینگ خصوصی استفاده‌سینه بیریلگه‌ن مال هه‌ر یوز قولخوزچی عائله‌سینه ۱۱۱ باش مال‌توشه‌در. («قازاغستانسکایا پراودا» ۳۷ . ٦ .۳) قولخوزچیلارنگ شخصی استفاده‌سینه یالغز ۲ اوفاق مال جنسیله محدود مقداردا ساغین سیغرغنا بورا قیلغانلیغینی بز «ستالین قولخوز اوستافی» وه اونگ اطرافنداغی اوزون مناقشه‌له‌رده‌ن بیله‌مز.

آیریم دائره‌له‌رده‌گی مال سانی حرکتی اطرافنداغی سانلار دا ساویتله‌ر دورنده مملکتمز مالدارلیغی وه عمومیتله خلق خوجالیغینگ کیچیردیکی فلاکتله‌ر درجه‌سینی آچیق کورسه‌تمه‌کده‌در. مثلا ایمدیکی قاراغاندی ولایتی دائره‌سنده ۱۹۱۶نچی یلی ٤ میلیون ٤۰٤ میگ ۷۰۰ باش مال بولغان. بو سان ۱۹۲۲نچی یلی ۱میلیون ۳۷۳ میگگه توشه‌در. «نه‌پ» دورنده او قایتادان کوته‌ریلیب ٤ میلیون ۲۷۸ میگگه

(*) ۱) ماورای قاسپی، ۲) سمرقند، ۳) فرغانه، ٤) سیردریا، ۵) یدی سو، ۶) آقموللا، ۷) سه‌میپالات، ۸) تورغای، ۹) اورال ولایتله‌ری‌در.

چیقادر. ۱۹۳۵نچی یلی ایسه عینی دائره‌ده ۱میلیون ۲۰۷ میگ ۵۰۰باش مال قالغان. («س. قا.» ۳۵ .۱۰ .۲۸).

بوتون قازاغستاندا ۲۸ ـ ۱۹۲۷ ده ۳۱ میلیون ۸۵۱ میگ بولغان. («قازاغستان خلق خوجالیغی» ۱۹۲۸نچی یل، سان ۱، ص. ۲۹) مال سانی ۱۹۳۳نچی یلی ٤،۵ میلیونغا توشمشدر.(«قازاغستانسکایا پراودا» ۲۰ نچی غینوار ۱۹۳۷).

قیرغزستاندا مال سانی۱۹۲۸نچی یلی ۷ میلیون ٤۸۰ میگ ایکه‌ن ۱۹۳۳نچی یلی ۲ میلیون ۲۸ میگگه توشمشدر. (ریسقول اوغلی‌نگ «قیرغزستان»آتلی روسچا کتابی، ۱۹۳۵، موسقوا، ص. ۹۹ ـ ۱۰۱).

تورکمه‌نستاندا ۱۹۲۹نچی یلی ۵ میلیون ۳۵۰ میگ سانالغان مال باشی ۱۹۳۳ ده ۱ میلیون ٤۸۰میگگه توشمشدر.(«تورکمه‌نسکایه‌ایسکرا» ۱۱ ایون ۱۹۳٤).

تاجیکستاندا مال سانی ۱۹۳۲نچی یلی اوچون ۳ میلیون ۹۵۰میگ چاماسندا کورسه‌تیله‌در. («تاجیکستان مسئله‌له‌ری» نام روسچا اثرنگ ۲نچی جلدی، ۱۹۳٤، له‌نینغراد، ص. ۱۲۲).

تورکستانگ قازاغستاندان باشقا، یعنی ساویتله‌ر طرفندان اورتاآسیا دیب یوروتولگه‌ن قسمی بوتون آلنغاندا ۱۹۲۹نچی یلی ۲۵میلیون ۵۵۹ میگ دیب کورسه‌تیلگه‌ن مال سانی ۱۹۳۳نچی یلی ۸ میلیون ۹۵٤ میگگه توشمشدر. («تورکمه‌نسکایا ایسکرا» ۲۸سه‌نتابر ۱۹۳٤).

ساویت مطبوعاتی ۱۹۳۳نچی یلنی مال قیرغینی اوچون سوڭ یل دیب کورسه‌ته‌در. ۱۹۳٤ نچی یلدان آلیب حقیقتاً هیچ بولماغاندا سان اعتباریله کوته‌ریلیش بارلیغی کورونه‌در. بونگ اسبابنه ده قیرغینلارنگ عامالله‌رینی قیدیردیغمز زمان یاناشاجاقمز. ایمدیلك بو قاداری بیله‌ن کفایتله‌نب توروب حاضرغی وضعیتنی کورسه‌توچی بر نیچه سان کیتره‌یلیك. سابق اوزبیکستان قومیسارلار شوراسی باشلوغی فیض‌الله ۱۹۳۷نچی یلی خوجالق پلانی حقندا سویله‌رکه‌ن، اوزبیکستان وه اوگا باغلی قارا-قالپاغستان دائره‌سنده ۶ میلیون ۱۱۳ میگ باش مال

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالىلەر، قەدىمىي ئەسەر ۋە ئەدەبىي ئەسەرلەر ئامبىرى

باراليغينى آكلاتادر. («پراودا ووستوكا» ۳۷. ۲. ۲٤). اوچنچى بيش
ييللق پلان مناقشەلەرندەن بو دور سوكندا يعنى ۱۹٤۲نچى ييلى سوكندا
شو دائره مال سانينك ۱۰ ميليون ۱۰۰ ميككه چيقاريلماقچى بولغانليغى
آكلاشيلادر. («پراودا ووستوكا» ۳۰ ماى ۱۹۳۷).

توركمەنستاندا ۳نچى بيش ييللق اثناسندا مال باشينى آرتيريب
۱۹۲۸نچى ييلى درجەسينه ايريشترەكچى، يعنى مال سانينى ٥،٤ ـ ٥
ميليونغا بيتكيزمەكچى بولادرلار. («ت. ا.» ۳۷. ٥. ۱۸).

قازاغستاندا مال حاضردا ٥،٩ ميليون چاماسندا («قازاغستانسكايا
پراودا» ۳۷. ۱. ۲۰) بولغان مال سانينى ۳نچى بيش ييللق سوكندا
۲۰ ـ ۲۲ ميليونغا كوتەرمەكچى بولادرلار («ق. پ.» ۳۷. ٦. ۳۰). بو
سوك سانلارغا دقت ايتسەكز توركستاننك اصل مالدارلق منبعى بولغان
قازاغستاندا ۳نچى بيش ييللق سوكنداغنا ۱۹۲۸-۲۹نچى ييلى سويەسنك
۳ دەن ۲سينه ايريشمەكچى بولغانليغينى كورەسز. ساويت پلان سانلارى
۱۹٤۳نچى ييلى اوچون بيلگيلەنگەن درجەنك دە صرف سان مسئلەسى
گنه بولغانليغينيدا آچيق كورسەتمەكدەدر. بو جهتنى آيريم مال جنسلەرى
أوسو حركتى وە بو يولداغى ساويت پلان سانلارى آچيق كورسەتمەكدە
در. مثلا ۳نچى بيش ييللق سوكندا قازاغستان مال سانينى ۲٥-۲٦ميليونغا
ايريشترو ممكن بولغانليغينى آلغا سورگەن بر پروژەدە آيريم مال جنس-
لەرى اوچون شونداى سانلار كورسەتيلەدر: آت—بيرميليون ۱٦۰ ميك،
تويە— ۱٤٤ ميك، قارا مال—۷ ميليون ۷۸۰ ميك، قوى — ايچكى
۱٦ ميليون ۳٤٤ ميككە چيقاريلماقچيدر(*). («ق. پ.» ۲٤.٥.۳۷).
بونى سز ايسكيدەكى مال سورولەرينك جنسلەرگە آيريلووى بيلەن
چاقيشترساكز، مسئلە بوتون آچيقلغى بيلەن يوزەگە چيقادر. ساويت
پلاندا بو جهتنك نيچين بونداى قويولديغينك يا خود قويو مجبوريتى
حس ايتيلديگينك سببينى سوكراق كورەجەكمز.
يوقاريداغى تفصيلاتنك مهم نقطەلارينى آليب خلاصە ايتەتورغان

(*) تونوز ۱ ميليون ۳۰۰ ميك.

بولساق، ۱۹۲۹نچى ييلى۵۸ ميليون ٤١۰ميك باش مال بايليغى بولغان
خلق خوجاليغمز ۱۹۳۳نچى ييلى ۱۳ ميليون ٤٥۰ ميك باش مالغا قاراب
قالمشدر. اگر دە آيريم دائرەلەرنك مالداغى قيرغين، يوقالتو نسبتى
آيريم آلينسا ايك كوب مال يوقالتغان دائرەنك دە بوتون تورموشى
مالدارلققا باغلى خلق طبقەسى بولغانليغينى كورەمز. يوقاريداغى سان-
لاردان ۳نچى بيش ييللق سوكندا دا انقلابدان اولكى دور سويەسينه
ايريشو ساويت پلانلارندا دا تصور ايتيلە آلماديغينى كورەمز. ساويت
پلانيدا ۳نچى بيش ييللق سوكنداغنا ۱۹۲۹نچى ييلغى سويەنك ٤دەن۳ينى
كوزدە توتمشدر. ساويت سياستينك ياراتديغى شرائط آستندا بو قادا-
رينى دا اميد ايتو آرتيق اوپتيميزم(نيكبينلك)در.

ايكى-اوچ ييللق بر مدت ايچندە ايك مهم تورموش منبعلارندان
بريسينك ٤دەن ۳ينى هيچ بر مقابلسز يوقاتيب آلغان برخلق خوجاليغى
وە بالخاصە بو استحصال قولينا تورەوشيلە باغلى اهالى قاتلامينك معروض
قالديغى فجاعتنى كوروب سيزە بيلو اوچون بويوك بر أقتصاد بلەر
مەنى بولونك هيچ كيرەكى يوقدر. بونك اوچون آزيجق بولسا دا
وجدان، انصاف ايگەسى بولو يتيشەدر.

توركستان مالدار اهاليسينى قايسى نيت، قانداى يوللار وە قانداى
واسطەلار بيلەن بو اوچوروغا كيتريلب چيقاريلديغينى يعنى بو فاجعەنى
ياراتقان ساويت روسيا سياستينى ايكنچى قسمندە كوزدەن كيچير-
چەكمز.. تيمور اوغلى.

*

سياسى پوغروم دوام ايتەدر

توركستاندا سياسى پوغروم دوام ايتمەكدەدر. توركمەنستان فرقە
مركزى قوميتەسى كاتبى آتنا محمداوغلىدا ملتچى، خلق دوشمانلارى
قاتارينا كيريتيلدى. أوزبيكستاندا ساوخوزلار قوميسارى كريم اوغلى،
عدليە قوميسارى سيدعلى خواجە اوغلى وە ماليە قوميسارى اورونباسارى

عابدجان اوغلی وه باشقالار دا اورونلارندان قوولوب ملتچی وه خلق دوشمانی اعلان ایتیلدیلەر(*). بو ملتچی‌ خلق دوشمانلاری لیستەسی بیلەن بر قاتاردا اعداملار سانی‌دا أوسوب باراد‌ر. فیض‌الله خواجه، اکمل اکرام، عبدالله رحیمبای، آیتاق اوغلی نادر بای، آتابای اوغلی قایغیسز، قولومبەت اوغلی اوزاقبای، ریسقول اوغلی تورار، اسفندیار اوغلی سنجار وه باشقا اونلار، یوزلەرچه کیچەکی اوقتوبر انقلابینینگ سیوگیلی بالالاری وه روس پرولەتاری دیکتاتورلیغینینگ صادق خدمتچیلەری ده بو أولومدەن قورتولوب قالا آلماسلار.

«خلق دوشمانی»... بو نەدیمەکدر؟ تورکستان ملی منافعی باقیمندان بو آتالغان کشیلەرنگ خلق دوستی بولا بیلولەری احتمالی ده یوقدر. اونلار یالغز موسقوا حکمرانلیغینینگ دوستلاری وه اونگ آگەنتەلەری، بزنگ یورت وه خلقمز دوشمانلارینینگ صادق خدمتچیلەری ایدیلەر. اگرده بوکون موسقوا بو کشیلەرنی «خلق دوشمانی» دیب اعلان ایتکەن بولسا، بونی «روس خلقی دوشمانی»، بوکون بولشەویک‌ساویت حکومتی طرفدان تمثیل ایتیلمەکدە بولغان «روس دولتی دوشمانی» معناسندا آڭلاش کیرەك. تورکستان بولشەویکلەرینی خلق دوشمانی اعلان ایتب اونلارغا تورکستانتی روسیادان آیریب آلماق اورونوشینی عیب قیلب یوکلەمەکدە بولغان ساویت حکومتی روس حلقندا غیر روس خلقلارغا دوشمانلق تویغوسینی اویغاتماقچی، روس ملی شووینیزم وه ایمپەریالیستلك اشتهاسینی آرتیرماقچی بولادر. دقت ایتسەگز روس قوممونیستلەری ایچندەن چیققان «خلق دوشمانلاری»نگ قاپیتالیزم وه بورژوآ سیستەمینی تورغوزماقچی بولغانلارینی، یعنی صنفی دوشمانلار بولغانینی کورەسز. بونلارغا قارشی معین صنف، طبقەنی‌غنا هیجانغا کیترو آڭلاشیلادر. تورکستانداغی (وه باشقا غیرروس أولکەـ

(*) مقاله یازیلیب بولغاندانسوڭ آلنغان خبرگه کوره، أوزبیکستان محلی صنایع قومیساری اورونباساری واسع محمد اوغلی دا اورونیدان قوولغان («قیزیل أوزبیکستان» 4.XI.37)

لەردەکی) «خلق دوشمانلاری» ایسه تورکستانتی (وه اوز یورتلارینی) روسیادان آیریب آلماقچی یعنی «ملی دوشمان» بولادرلار وه بونلارغا قارشی بوتون روس خلقی هیجانغا کیلەدر. حتی روس مهاجرلەری آراسندان ساویت حکومتینگ باریشماس دوشمانلاری سانالغانلاردا بو تورکستان وه باشقا غیر روس أولکه سەپاراتیست بولشەویکلەرگه قارشی هیجان کورسەتەدر وه بونلاردا فیض‌الله خواجه، اکمل اکرام وه باشقالارغا موسقوا طرفدان یوکلەتیلگەن عیبلەرگه ده براینانچ کورونەدر. بو ایسه آق روسلارنگ ساویت حکومتی سیاستینه اعتمادی دیمەکدر.

موسقوانگ تورکستاندا اوتکەزمەکدە بولوندیغی سیاسی پوغرومنگ عمومی مفهومی بودر.

* * *

بو قوولغان وه جزالارینی کوتوب تورغان تورکستان بولشەویکلەری یرینه کیم کیتریلەدر؟ بو اوروندا ایکی نقطەنی آیریچا کورسەتیب اوتو سوك درجەدە مهمدر. برنچیدەن ساویت حکومتی هیچ بو تورلو ماضیسی، «انقلابی ستاژ(خدمت)ی» بولماغان یالغز ستالین‌نگ شخصنه مدیونلق تویغوسندا بولا بیلەتورغان کشیلەرنی گنه ساقلاماقدادر. فیض‌خواجه، اکمل اکرام، آیتاق اوغلی نادربای، آتابای اوغلی قایغیسز وه باشقالارنگ آنچاغنا «انقلابی ستاژ»لاری بار ایدی. اونلار حقلی اولاراق بولشەویك انقلابینه خدمت ایتکەنلك ادعاسندا بولونابیلەجەکلەر ایدی. دیمەك بو کشیلەردە بر درجەگه قادار «فکر تایاناغی» بار ایدی. کیچمشدە بعضیلاری، مثلا ریسقول اوغلی تورار، اکرام اوغلی اکمل حتی ستالین‌نگ اوزی بیلەن مناقشەگه کیرو جسارتندە بولونغانلارایدی. خوجان اوغلی سلطان بیك، سعدوقاص اوغلی اسماعیل ساویت حکومتینگ تورکستانداغی سیاستینی «ایمپەریالیزم» دیب آتاب آچیق تنقید وه بو سیاستنگ اوزگەرتیلوینی طلب ایتب چیققان دا ایدیلەر.

ستالین‌نگ یەگی سایلاغان ایشچیلەری ایچندە بونداى کشیلەر یوقدر. مثال اوچون تورکمەنستان‌نگ یەگی «رهبرلەری»نی آلایلیق.

١)مه‌نه اجتماعی تأمینات قومیسارلیغینا سایلانغان نوری قاراجا قیزی. «بو خانم» ١٩٠٨نچی یبلی توغولغان. دیمه‌ك انقلاب باشلانغان یبلی اونگ ٩ یاشی بار ایدی. او فقیر بر عائله‌نگ قیزی بولغان؛ ١٩٢٥نچی ییلدان بیری «قومسومولدا» بولغان؛ ١٩٢٧نچی ییلیغنا فرقه‌غا آلنغان. بوندان باشقا هیچ بر تورلو انقلابی خدمتی بولغانلیغی دا کورسه‌تیلمه‌یدر. ٢)مالیه قومیساری سه‌راخس آتلی اوغلی. بو کشی ١٩١٠دا دنیاغا کیلگه‌ن، دیمه‌ك انقلاب باشندا ٧ یاشلی بر بالا ایدی. قیزیل آروات‌دا بر ایشچینگ اوغلیدر. ١٩٣٠نچی ییلدان بیری فرقه‌دادر. ١٩٣٤نچی ییلدان بیری دولت بانقاسینگ تورکمه‌نستان شعبه‌سنده باشقاروچی‌اورونباساری بولغان. ٣)معارف قومیساری آیتقول گه‌لدی اوغلی ١٩١١نچی ییلی توغولغان. دیمه‌ك انقلاب باشندا ٦ یاشندا بر بالا ایدی. ١٩٢٩نچی ییلی تاشکند پاختاچیلق اینستیتوتیگه کیرگه‌ن، فقط بیتره آلماغان. قیزیل آروات زاوودندا زرگر بولوب ایشله‌ر ایدی. ١٩٣١نچی ییلدان بیری فرقه اعضاسی. ٤)قومیسارلار شوراسی رئیسی آیتبای خداییرگه‌ن اوغلی‌ایسه ١٩٠٩دا دنیاغا کیلگه‌ن. دیمه‌ك انقلاب باشندا ٨ یاشندا ایدی. ١٩٢٥نچی ییلغاچا «باتراق—چایریکار». ١٩٣٠ نچی ییلی عشق آباددا‌غی قیشلاق خوجالغی ته‌خنیکومینی بیترگه‌ن. ١٩٢٩نچی ییلدان بیری فرقه اعضا- سیدر. ١٩٣٣نچی ییلغا چاقلی تورکمه‌نستان قیشلاق خوجالیغی‌اینستیتو- تنده اوقومش؛ غالبا بیتره آلمامشدر. اونگ انقلابغا قیلغان‌یگانه خدمتی اولاراق ١٩٣٠نچی ییلی باسماچیلققا قارشی کوره‌شکه قاتناشقانلیغی کورسه‌تیله‌در. (دیمه‌ك ١٩٣٠نچی ییلی‌دا باسماچیلق حرکتی بولغان!) ٥)اینگ سوگندا مه‌نه تورکمه‌نستان مرکزی اجرائیه قومیته‌سی رئیسی، یعنی تورکمه‌نستان رئیس جمهوری خیوه‌لی بابای اوغلی، ١٩٠٢ده دنیاغا کیلمش بابای اوغلی ١٩١٨نچی ییلغا چاقلی باتراقدر. اوندان سوگرا ١٩٢٩نچی ییلغا چاقلی تیمریولدا قارا ایشچیدر. ١٩٢٥نچی ییلدان بیری قومسومولدادر. ١٩٢٦نچی ییلی فرقه‌غا آلنغان. مرکزی اجرائیه

ئەۋلاد گۆرۆپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

قومیته‌سی رئیسلگنه تعیینله‌نگونچه عشق آباد عالی قیشلاق خوجالیغی مکتبنده اوقومشدر.

مکتبنی بیتره آلماغان وه یاده چه‌له سوادلی باتراقلار، ایشچیله‌ر خلق قومیسارلقلارینا کیتریلمشله‌ردر. طبیعی بونلار تورکستاندا روس پرولیه‌تاری قانلی دیکتاتورلیغینگ کور آلتله‌رنده‌ن گنه عبارت اولاجاقلاردر. سلفله- رینگ عاقبتی ایسه اونلارغا دائما قانغا سوساغان خوجاینله‌رینگ ایسته- گینی قیدیریشنی اخطار ایتب توراجاقدر.

یاسالغان أوزگه‌ریشنگ ایکنچی خصوصیتی «اتفاق جمهوریتی» دیب آتالغان تورکستان قبیله جمهوریتله‌رینگ ٥نده ده، حقیقتاً بوتونحا کمیتنی قولندا توتوب توروچی‌ایچکی‌ایشله‌ر قومیسارلیغینگ غیر تورکستانلیلار قولندا بولغانلغیدر. مثلا تورکمه‌نستان ایچکی‌ایشله‌رقومیساری— نوده‌ف، تاجیکستاندا زاگوزدین؛ أوزبیکستاندا— آپره‌سیان؛ قازاغستاندا زالین؛ قیرغزستاندا— لوتسمانوف دیگه‌ن جانوارلاردر. یه‌گیده‌ن تعیین ایتلگه‌ن قومیسارلار حقنداغی‌معلوماتغا تورکستان‌غازیتالاری‌سارا گلق کورسه‌تمه‌سه ایدی، شبهه‌سز بیز بو آپره‌سیان وه نوده‌فلارغا اوخشاش‌مخلوقلارنك باشقا بویوك اورونلارنی توتوب اوتورغانلارینی‌دا کوروب قالار ایدیك. مثلاً اوزبیکستان حکومتی رئیسینگ اورونباساری قوواله‌ف، قازاغستان حکومتی رئیسینگ اورونباساری— لازاره‌ف، تورکمه‌نستان حکومتی‌او- رونباساری— گوتلوبه‌ر، ایکه‌ن. بونگ اوستینه اورتا-آسیا حربی‌دائره- سی قوماندانی، اونگ اورونباساری، ارکان حربیه باشلوغی وه اونگ اورونباساری، شونگده‌ك آیریم جمهوریتله‌ر عسکری قورو‌ه‌ی قوماندانی، اورونباساری؛ ارکان حربیه‌سی باشلوغی وه اونگ اورونباساری بوتو- نیسینگ روسلاردان بولغانینی علاوه ایتسه‌گز، تورکستانداغی روس ایمپه‌ریالیزمینگ حقیقی یوزینی وه اونگ سوك یوغروم بیله‌ن نه درجه‌ده کوچه‌یتیلگه‌نلگینی آچیق کورگه‌ن بولورسگز.

***

بولشەویکلەرنگ 12 ییلدان سوڭغنا اعتراف ایتدیکلەری بیر حقیقت

قویودا کیتریلمەکدە بولغان «آچیق خط» ۱۲ییل بوندان اول «ئەگبەکچی قازاق» (۲۵ .۱۱ .۱۷) غازیتاسندا باسیلمشدی. «سوسیالیستیك قازاغستان» غازیتاسندا (۳.۱۰.۳۷) چققان تیموفەیەف وە برایئین آتلی ایکی روس قوممونیستینگ بر یازیسی بو سوڭ درجەدە قیزیق وە مهم وثیقەنی قایتادان ایسلەتب اوتورادر. او زمان، یعنی بوندان ۱۲ ییل بورون، قازاغستان بولشەویکلەری باشلوقلاری (بونلارنگ ایگ بویوك باشچیسی او زمان ستالین‌نگ بوکونکی ایگ یاقین یولداشی، «گە. پە. ئو»نگ باشلوغی یەژوف ایدی) قازاق یاش قوممونیستلەری طرفدان یازیلغان بو مهم آچیق مکتوبنگ معنا وە اهمیتینی آڭلای آلمادیلار. مەنم «دنی» غازیتاسندا (۲٦ .۱ .۷)غی «اشتباه» باشلیقلی مقالەم چیققاندان سوڭغنا بو مهم وثیقەنگ مفهومینی آڭلاب آلغان بولشەویکلەر مکتوب مؤلفلەرینە مفهومی آپ - آچیق کورونوب تورغان مکتوبلەرینی تأویل ایتدیریشکە باشلادیلار. «۹۹/۹۸ پروتسینتی مالدار وە دهقان آوول خلقندان عبارت بولغان قازاقلار ایچندە مارقس-لەنین نظریەسینی تمثیل ایتەتورغان قوممونیست فرقەسینگ بولا بیلووی اوچون قاندای دلیللەر بارلیغینی» سوراغان مکتوب مؤلفلەرینە قایتادان بو مەنگ مقالەمگە جواباً، قازاقلار ایچندە قوممونیست فرقەسی بولووینا شبهە ایتمەدیکلەری حالدا آنجاق بو حقدا بر تاقیم ایضاحات آلماق ایستەدیکلەرینی یازدیردیلار («ئەگبەکچی قازاق»، ۲٦ .۱ .۲۹). بولشەویکلەر ایضاحات شبهە پیدا بولغانداغنا طلب ایتیلەتورغانینی دا آڭلامادیلار.

آرالقدا ۱۲ییل کیچدی. مکتوب مؤلفی یاش قوممونیستلەر أوسوب مسئول ساویت ایشچیلەری بولدیلار. آرالاردان بر قانچالاری (مثلا توغجان اوغلی عباس، جانسوگور اوغلی وە باشقالار) یوکسەك اورونلارغا ایرشدیلەر.

قازاغستان قوممونیست فرقەسی باشلوقلاری بو سورغولارغا بیرە آلماسدان قالغان جوابنی ساویت عملیاتی وە تورموش أوزی بیریب قویدی. او آچیق مکتوبدە آتالغان قازاغتسان قوممونیست فرقەسی باشلوقلاری بوتونیسی دیەرلك «بورژوآ ملتچی» وە «ابدی فرقە دوشمانلاری» صفینا کیریب قالدیلار. او مکتوب مؤلفلەری دە بو قافلە ایچندە درلەر. نهایت ایمدی گنە بولشەویکلەر بو مکتوبنگ اوزلەری اوچون أولدوروچی معنا وە اهمیتینی آڭلاماقدالار. مەنە ایمدی تیموفەیەف وە برایئین «بورژوآ ملتچیلەر، فرقەنگ ابدی دوشمانلاریدر» باشلیقلی مقالەلەرندە («سوسیالیستیك قازاغستان» ۳.۱۰.۳۷) نیمەلەر یازادرلار:

«بو خطنگ عکس الانقلابی خط ایکەنیندە شبهە یوق. بو «خطنی» چوقای اوغلی درحال ایلیب آلیب، اوڭا تماملە قوشولادی. بو خط «ئەگبەکچی قازاق»دا باسیلغاندان کیین چوقای اوغلی اونی درحال آقلارنگ «دنی» دیگەن غازیتاسینا ترجمە ایتب چیقارتادی. چوقای اوغلی بو «مکتوبنگ» نیمە ایکەنیگە توشونەدی، فرقە ایچندەگی آگەنتلەرنگ مکتوبی ایکەنلیگینی بیلدی. بو «خط» قازاغستاندا قوممونیست فرقەسی ایلە ساویت حکومتینگ قانونی ایکەنلیگیگە شبهە کیترگەن خط ایدی.»

تیموفەیەف وە برایئین حقلیدرلار: مکتوب حقیقتاًدە «عکس الانقلابی» بر وثیقەدر. فقط او تورکستانداغی وضعیت بیلەندە تماملە اویغوندر. بو «عکس الانقلابی» وثیقەنگ تورکستانداغی وضعیت بیلەن اویغون بولغانلیغینی بوکون دە عینی وضعیتنگ دوام ایتمەکدە ایکەنینی بزگە بوکونکی اوتکەزیلمەکدە بولغان «سیاسی پوغروم»، هیچ بر صورتلە رد ایتب بولماسلق بر شکلدە اثبات ایتمەکدەدر. حقیقتدە دە تورکستاندا قوممونیست فرقەسی وە ساویت حکومتی موجودیتی مشروع بر شکلدە بولسایدی، یعنی او تورکستاننگ منفعت وە شرائطینا اویغون بولسایدی، نیچین بو فرقە وە حکومتنگ تورکستانلی رهبرلەری بوتونیسی بو «فرقە وە حکومتنگ ابدی دوشمانی» بولوب قالدیلار؟ نیچین بولشەویکلەر

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

۱۲ ییل بورون یازیلغان، قوممونیست فرقه‌سی وه ساویت حکومتینگ
تورکستاندا حق حیاتینی شبهه آستینا آلغان بو مکتوبنی بوکون، او
زمانکی قوممونیست فرقه وه ساویت حکومتی باشلوقلارینگ قوممونیست
فرقه‌سی وه ساویت حکومتی دوشمانی اعلان ایتیلدیکله‌ری کونده گنه
حقیقی معناسندا آگلاب اوتورادرلار؟ بو موسقوانگ بو مکتوب مؤلفله-
رینگ حقلیلیغینی آگلادیغی اوچون ایمه‌سمی؟ اگرده تورموش بومکتوب
مؤلفله‌ری شبهه‌سینی رد ایتکه‌ن بولسا، اولارنی یاشلقلارندا یازدیقلاری
بو مکتوب اوچون بوکون عیبله‌و، جزالاندیرونگ نه معناسی بار؟....

تیموفه‌یه‌ف وه برایئین لارنگ یازدیقلاری کبی مه‌ن او مکتوبنی قولغا
توشوره‌ر-توشوره‌س بو تورکستانلی یاش قوممونیستله‌رنگ توغرو یولدا
ایکه‌نلکله‌رینی درحال آگلادم. فقط اولارنی اوز آگه‌تم دیب ساناونی
اویلامادم دا. یوق، مه‌ن تورکستاندا آگه‌تله‌ر قیدیرمادیغم کبی بونگ
اوچون اورونمایمه‌ن ده. مه‌نم یاخشی بیلدیگم، آگلادیغم وه یولندا
خدمت ایتمه‌کده بولوندیغم وه کوچم ایریشکه‌نیچه خدمت ایته‌جه‌گم،
یورتم تورکستانتنگ شرائط وه منافعی أوزی مه‌نم کبی صادق آگه‌تله-
رینی یاراتماقدادر.

بو توره‌وشنگ أوزکوچیدر. بزنگ کوچمز ده شوندادر. مملکتمز-
ده حقسز حکم سوره‌ه‌کده بولغان موسقوا قوممونیست فرقه‌سی وه ساویت
حکومتینه قارشی غلبه‌مز اوستنده‌گی سارسیلماس ایمانمزنگ اساس
تایانچیغی‌دا بودر... مصطفی.

آچیق خط

(اوراز، نعمت، اسماعیل، سلطان بیك، سیدعلی، تورار، نذیر
یولداش لارغا)

قازاق آراسندا پارتیا یورتچیلغی هه‌لیگه‌چه یاش. قازاق اورتا-
سنداغی کوب نیگزلی مسئله‌ریمیز هه‌لیگه‌چه پارتیا یولی‌بیله‌ن بولغان‌یوق،
توشوتورولگه‌ن یوق. قالین ایل (بیر طرفدا) تورسون، ئه‌گبه کچی

ایلگه باشچی بولوب اوتورغان کوب قوممونیست، قومسومولاریمزغا
دا آچیلماغان سوزله‌رنگ بیر آزین بیز توبه‌نده، آیری-آیری سوراق
قیلیب اوتورمیز؛ اوشا سوزاقلارغا پارتیا وه حکومت ایشله‌رینده یورگه‌ن
باشچی قازاق قوممونیستله‌ری فکرله‌رین بیلدیرسه‌له‌ر ایکه‌ن. قویولغان
سوراقلار بویونچا پارتیا أوز کوز قاراشینی (نقطهٔ نظرینی) توشونتورسه
ایکه‌ن.

۱—قازاق آراسنداغی تاب جیگی (صنف آیره‌ماسی)، اوروغ جیگی
دیگه‌نله‌رنی قالای اوغامیز؟ قازاق تورموشندا بو ایکیسینینگ قایسیسی
باسیم؛ تاب جیگی‌ده‌ی یوق اوروغ جیگی‌می؟ قایسیسی قازاق تورموشینا
(کوبره‌ك) تأثیر بیریب اوتور؟

۲—احمد (بایتورسون)، علی‌خان (بوکه‌یخان) باشلاغان‌اولتچیللار
یولین قالای اوغامیز؟ پارتیا یولی‌بیله‌ن بولارنگ اوتکه‌نده‌گی (انقلابدان
بورون «آلاش اوردا» وقتی) وه حاضرگی حرکتله‌رینه قانچا بها
بیره‌میز؟

۳—قوممونیستله‌ر قوللانیب اوتورغان مارقس، له‌نین یولی (اصولی)
قاپیتالیست تورموشندا توغان یول (اصول)، بو یول پرولتاریات (صنایع
ایشچیله‌ری) یولی؛ قوممونیست پارتیاسینگ دا اویوتقیسی (اساسی)، آرقا
تایانترا‌تورغان بیلی پرولتاریات. ایندی قازاققا کیلسه‌ك، پرولتاریات
یوقینگ قاشی. پرولتاریات قاتاریغا کیره‌تورغان ایشچیله‌ریمز، قازاق-
نگ یالپی سانینی آلغاندا، بیر-ایکی گنه فائض؛ اوندا هه‌م کوپی
پیتراکغی (اویوشتورولماغان)، که‌تته صنایع پرولتاریاتی ایمه‌س. شوندای
بولسا هه‌م بیزنگ قازاق ایچنده قوممونیستله‌ر ییلدان ییلغا کوپه‌یب
کیله‌دی. کوپه‌یگه‌نده، کوپینچه قازاقنگ اوقوغان مالدار وه دهقان-
لارندان چیققان قوممونیستله‌ر کوپه‌یب کیله‌دی. صنفی باقیمندان
قاراغاندا حاضرگی قازاق قوممونیستله‌رینگ یوزده ۹۵ی مالدار وه
دهقان طائفه‌سنده‌ن چیققان دییش بولادی. بولای ایسه قازاق قوممو-
نیستله‌رینگ مالدار وه دهقان طائفه‌له‌رینده‌ن چیققانلاری پارتیا یولی وه

ایشلەریگە تأثیر بیرمەیدیمی؟ قازاق کیبی ۹۹/۹۸ پروتسینتی مالدار وە دهقان بولغان ایلدە مارقس، لەنین اصولین توغرو یورگوزەتورغان قوممونیست پارتیاسینگ بولووینا قاندای دلیللەر بار؟

٤—قازاق قوممونیستلەریگە قالین قازاق اورتاسندا پارتیا قورو یولوندا قاندای خوف - قیینچیلیقلار بار؟(بو قیینچیلیقلاردان) قالایچا ساقلانو کیرەك؟ (اونلارنی) قالایچا جویو (یوقالتو) کیرەك؟

٥—قازاقدا انقلابدان بورون چیققان قوممونیستلەر یوق. قازاق قوممونیستلەرینگ باریسی ساویت دورینده توغانلار. اونیگ اوستیگە اوشبو کونگی باش قوممونیستلەریمیزنگ کوپیسی ایسکی اوقوغانلار، اولتچیللار آراسیندان کیلگەنلەر. اولارنگ پارتیا ایشلەریگە، پارتیا باشچیلیغینا تأثیر ایتکەندەك، کەمچلیك کیترەرلیکدەك خوفی بارمی؟ بولسا، قالایچا ساقلانو کیرەك؟

٦—قازاق ایلی مدنیتکە یارلی. مدنیت ایشی ایندی گنە قولغا آلینب اوتور. بزنگ مدنیتمزنگ روس کیبی هنرلی اولتلارنگ مدنیتندەن آیرماسی بارمی؟ بولسا قاندای؟ مدنیت ایشینی کوچەیتویمز یولندا، روس آراسنداغی پارتیا یولی حرکتینی بزنگ قازاق آراسندا دا بوتونیسیلە قوللانوغا بولامی؟ بولماسا قاندایلاری؟

اوشا کیبی پارتیا فکری آگلاشیلماغان سوزلەر کوب (خوجالق، پارتیا، حکومت قورولوشلاری، تاغی-تاغیلار) براق، بوتونیسینی بیردەن تیکشروگە بولمایدی. حاضرچالق پارتیا اصولی بیلەن توشوندرونی کیرەك قیلیب اوتورغان سوراقلارغا، باش قوممونیستلەریمزنگ فکرلەرینی بیلگیمز کیلەدی. قورگنە «باشچی قوممونیستلەریمز» دیسەك، «سەن سویلە، مەن سویلە»گە توشوب کیتەمی دیب، فکرلەرین بیلگیمز کیلگەن باشچی قوممونیستلەریمزنگ آیریچا آتلارین‌دا آتاب اوتورمیز. هر قایسیسیغا آرناب آچیق خطیمزنی ییباریب اوتورمیز.

آتی آتالغان یولداشلاردان غازیتا، مجموعە بیتلەرینده جواب کوتەمیز. یولداشلق سلامیمز بیلەن: ع. توغجان اوغلی، ع. اسحاق اوغلی، ا. جانبول اوغلی، ولی اورونبای اوغلی، ت. غیب‌الله اوغلی، م. ئەوبالا اوغلی، ی. جانسوگور اوغلی، ك. بورگوت اوغلی، ع. آلپیسبای اوغلی، ج. ایلەوسز اوغلی، ا. سەیتەن اوغلی، ج. ولیخان اوغلی، ت. تاجیبای اوغلی، آلتونبەك اوغلی، ج. عاشر اوغلی، ا. قانگەلدی اوغلی، ی. جولدیبای اوغلی، ا. مەگەش اوغلی.

موسقوا. ۱۹۲۵ -۱۱-۳.

«ئەگبەکچی قازاق» باشقارماسی: یوقاریداغی آچیق خطغا آتی آتالغان قوممونیستلەریمز جوابلارینی کیینرەك بیرە پاتالار؛ حاضرچالق، غازیتا اوقوچیلاری هەم قویولوب اوتورغان سوراقلار بیلەن تانیشیب اوتسون دیب باسیب اوتورمیز.

«ئەگبەکچی قازاق»دان

مطبوعاتدا وە دولت تیاتروسندا تورکستان «بورژوا ملتچیلەری»

«یاش تورکستان»نگ بوندان اولگی ۹٦نچی سانندا «قیزیل أوزبیکستان» غازیتاسینگ «نشریاتدا زیانچیلق» وە «زیانچی، ملتچی محررلەر» حقندا نشرایتکەن یازولاری خلاصە ایتیلمشدی. بو یازودا اوقوچیلاریمزنی عشق آباد غازیتاسی «ساویت تورکمەنستانی»نگ تورکستان «بورژوآ ملتچیلەری»نگ مطبوعات وە دولت تیاتروسندا قیلغان ملتچیلك وە زیانچی حرکتلەری حقندا باسغان مقالەلەری ایلە تانیشتریب أوتمەکچیدرمیز.

تورکستانگ باشقا جمهوریتلەرنده بولغانی کبی تورکمەنستاندا دا نشریات ایشلەری باشندا بزنگ خلققا هەر باقیمدان بوتونلەی یات عنصرلار—روسلار، یهودیلەر اوتورادرلار. بولار روس ملتچیلگی وە تام موسقوا مرکزیتچیلگی تأثیری آستندا بوتون حرکتلەریلە بزنگ خلققا قارشی زیانچیلق کورسەتەدرلەر. بو حال بزنگ بعضی آگلی تورکستانلیلارنی تدافعی وضعیت آلوغا، حتی اولارنی خلقمز دوشمانلاریغا وە ساویت رەژیمیگە قارشی مجادلە ایتوگە هەم سوق ایتب یوبارادر.

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

«ساويت توركمەنستانى»نڭ ١٦.٨.٣٧ تأريخلى سانىدا قارا اوغلى نام بر توركستانلى توركمەن دولت نشرياتندا چاليشوچى «تروتسكيچى، حرامزاده، ديوث توخاچەوسكى طرفدارى» رەبلينغ، بارانكوويچ لارنڭ ايڭ ياقين يولداشلارى وورلوچوف ايله برگه روس ملتچيلگى يوروته ياتقانلقلارينى يازماقدادر. بوندا ى‌وضعيتنى كوره بيلوچى وە آڭ، عقل ديگەن تاگرى نعمتندەن محروم بولماغان توركستانليلار طبيعى اولاراق تدافعى وضعيت آلوغا مجبور بولوب، اولارنڭ روس ملتچيلگينه مقابل توركستان ملتچيلگى يولينى ترجيح ايتمه كدەلەر. موسقوا آگەنتلەرى توركستانليلارنڭ بو تدافعى وضعيت آلووينى توركستان «بورژوآ ملتچيلەرى»نڭ «زيانچيلغى» اولاراق كورسەتمه كدەدر.

توركمەنستان ساويت يازيچيلارى قاتارندان اوراز تاش نظر اوغلى باشچيلغندا كوچلو بر «بورژوآ ملتچيلەرى توپارى» افشا ايتلدى. سوڭغو وقتغاچا «ساويت يازيچيلارى» لقبينى آليب كيلگەن چارى اوغلى، آتانياز اوغلى، ناصرلى اوغلى، على اوغلى لارينڭ دا شو «بورژوآ ملتچيلەرى» توپارينا منسوب ايكەنلكلەرى سويلەنمه كدە ايدى. شو ييل آوغوست‌ـسەنتابر آيندا چيققان «ساويت توركمەنستانى»نداغى مقالەلەردە بو «بورژوآ ملتچيلەرى» توپارينڭ مطبوعات ساحەسندا دها باشقا ممثل‌ـلەرگە ايگە بولغانلغى آلغا سورولمه كدەدر.

توركمەنستان مطبوعاتندا سوڭغو وقتغاچا اهميتلى اورون آليب كيلگەن شالى كاكل اوغلى‌نڭ‌دا تاش نظر اوغلى اورازنڭ ياقين دوستى، اونڭ فكرداشى ايكەنلگى سويلەنمه كدەدر. كاكل اوغلى‌شالى اورازنى مدافعه ايتمش، حتى برنيچە قوللوقچيلار (مأمور لار) ياندا «تاش نظر اوغلى بزيڭكيدر. اونى يوق ايتمه كچيلەر. اما بز تاش‌نظريمزنى هيچ كيمه بيرمەيمز» ديگەنمش («س. ت.» ٢٦.٨.٣٧).

كاكل اوغلى شالى خلق آراسندا ملتچيلك فكرينى يايوچى تاش نظراوغلى، گوكلو اوغلى لارى ايله بر اولتوروش ياساب، اوراز تاش نظر اوغلى ايله گوكلو اوغلى لارينڭ آتالارينى انقلابچى قيليب پوئەما يازماقنى اوز اوستيگە آلمش. حقيقتدا ايسە اولارنڭ آتاسى كەتتە باى بولوب ساويت محكمەسى تامانيدان ايڭ يوقارى جزا ايله جزالانغان (يعنى آتيلغان) ايكەنلەر. بونى كاكل اوغلى شالى‌دا هەممەدەن ياخشى بيلەر ايكەن. اوندان باشقا شالى ملتچى تاش‌نظر اوغلى اوراز ايله برگه «ساويت ادبياتى» مجموعەسندا چاليشاركەن ياشلارنڭ اميدينى بو مجموعەدان قراجاق حركتلەر قيليب، ملتچى آتانياز اوغلى، چارى اوغلى لارى ايله اولتوروشلەر ياساب، «ساويت باشچيلارى حقندا خفەلەندروچى سوزلەر آيتب كيلگەن» ايمش. كوچەدەن كيچيب باراياتقان قورالللى قيزيل عسكرلەرنى كورگەزيب شالى كاكل اوغلى بر آدامغا: «شو قوراللالارى گوريورەيسڭ، بو قوراللارى آدام أولدورمەك اوچون تاشييورلار...» ديمشدر. كاكل اوغلى‌نڭ بو «آنتى ساويت سوزلەرى»گە: «ساويتلەر برلگندە قورال قورونماق مقصدى اوچون ياسالير، بز آدام أولدورمەك اوچون قورال ياساميورز» ديب جواب قايتاريلسادا، اوينه اوز فكرى اوستندە توروب، حتى بر ييغنا قدا هەم شول آنتى ساويت فكرينى تصديق ايتكەن ايمش («س. ت.» ٢٦.٨.٣٧ سان ١٩٥).

كاكل اوغلى شالى ملتچى تاش نظر اوغلى اورازنى شهرتلەنترمەك اوچون تريشمش. او ملتچيلك فكرينى يايوچى «بايرامعلى» پوئەماسى اوقولغاندا اونى تنقيد ايتوچيلەرنڭ سوزينى كيسميشدر. تييشلى ييرلەردەن آلنغان ماتەريالللار، ييغناقدا سويلەنگەن سوزلەر شالى كاكل اوغلى نڭ، تاش نظر اوغلى اوراز باشچيلغنداغى ملتچى توپار ايله ياقيندان قاتناشيغى بارلغينى وە اونڭ آنتى ساويت ايشلەر ايله مشغول بولغانلغينى تصديق ايتكەن ايمش. اونڭچون كاكل اوغلى مطبوعاتداغى وظيفەلەرندەن بوشاتيليب، قومسومول وە ساويت يازيچيلارى قاتارندان قوولمشدر.

توركمەنستان يازيچيلارى برلگندەكى مالى ايشلەرنى قوممونيست فرقەسينڭ ايناتچلى اعضاسندان خواجه شكور اوغلى أداره ايتب كيلمشدى. ايندى «ساويت توركمەنستانى»نڭ ٩.٩.٣٧ تأريخلى سانندا

باسیلغان بر یازودا خواجه شکور اوغلی نگ «بورژوآ ملتچیله‌ر» گه یان بیریب، برلکنگ مالی ایشله‌رینی برباد بر حالده أداره ایتکه‌نلگی بیلدیریلیب، اونگ محکمه گه تارتیلغانلغی خبر بیریلمه کده‌در.

خواجه شکور اوغلی نگ مالی ایشله‌رده کورسه‌تکه‌ن یاگلیشلقلاری یوزنده‌ن، تورکمه‌نستان ساویت یازیچیلاری برلگی قورولغاندان بریان ایشله‌ب کیله‌یاتقان سلطان نیاز اوغلی بیردی ده سوراققا تارتیلیب ایدی. نتیجه‌ده بو سلطان نیاز اوغلی بیردی نگ ده یازیچیلار برلگنده گی آنتی ساویت توپارغا منسوب ایکه‌نلگی آنیقلانیب: گویا سلطان نیاز اوغلی بیردی، أوزینگ سوت توغانلاری—ایسه‌ن وه صفرلارنگ سرله‌رینی کیزله‌ب، اولارنگ ساویت دوشمانچیلغی ایشله‌رینی آلیب باروغا کومه‌ك ایتیب‌در. بیردی سلطان نیاز اوغلی أوز اثرله‌رنده آنتی ساویت فکرله‌رنی پروپاغانداقیلیب کیلیب‌در. بوتون اثرله‌ری پیسیمیستیك وه آنتی ساویت روحندا یازیلیب ایمش. ستالین آتنداغی تورکمه‌ن تیاتروسیغا: «سزه پیه‌س یازیب بیره‌ین» دیب، سوسیالیزم قورولوشینا فائده‌سز، آنتی ساویت بر پیه‌س یازیب بیرگه‌ن ایمش. سلطان نیاز اوغلی بیردی، شکور اوغلی خواجه ایله برلکده، ادبیات فوندینگ پولینی «خلق دوشمانلارینا» پایلاب، بو صورتله «خلق دوشمانلارینا» کومه‌ك ایتیب‌در. سلطان نیازاوغلی بیردی هه‌م مطبوعات وه یازیچیلار برلگنده گی وظیفه‌له‌ریده‌ن، فرقه‌دان، قومسومول قومیته‌له‌ریده‌ن قوولمشدر.

«ساویت تورکمه‌نستانی» نگ ۱۱.۹. ۳۷ تأریخلی سانندا وورشه‌ف دیگه‌ن بریسینگ مطبوعات یولباشچیلغنداغی بورژوآ ملتچیله‌ری حقندا یازغان بر مقاله‌سی باسیلمشدر. روس بولشه‌ویکی وورشه‌ف بو مقاله‌سنده باشلیچا سوگنو وقتلارغاچا تورکمه‌نستان بولشه‌ویك مطبوعاتندا ایناچلی اورون قازانیب کیلگه‌ن سلطان نیاز اوغلی ایسه‌ن گه هجوم ایتیب، اونی «بورژوآ ملتچیله‌ری حمایه‌چیسی» دیب آتاماقدادر.

سلطان نیاز اوغلی ایسه‌ن ۱۹۲۹نچی یلدان ۱۹۳۱نچی یلغاچا

«شورالار تورکمه‌نستانی» باشقاماسینگ مسئول کاتبی بولوب ایشله گه‌ندر. او شو یل ۱۱نچی ایوندان ۸نچی ایولغاچا «تورکمه‌نسکایا ایسکرا» غازیتاسینگ موقتی محررلگی وظیفه‌سینی ده به‌جه‌رمش ایناچلی بر قوممونیست ایدی. آرتیق اودا ساویت مطبوعاتینا اوستالق بیله‌ن کیریب آلغان، تورکستان «بورژوآ ملتچیله‌ری» قاتارینا آتیلماقدادر. وورشه‌ف نگ یازدیغینا کوره، سلطان نیاز اوغلی ایسه‌ن مشهور «بورژوآملتچیله‌ری توپاری»: چاری اوغلی خواجه نفس، قورت اوغلی، آتانیاز اوغلی، که‌ربابا اوغلی وه باشقالارنگ قاتارینا کیریب، اوستالق بیله‌ن ایشله‌ب، اوزینگ بورژوآ ملتچیله‌ری ایله قاتناشیغی بارلغینی کیزله‌ب، تورکمه‌نستان قوممونیست فرقه‌سی مرکز اجرا قومیته‌سی مطبوعات بولومی مدیری وظیفه‌سینی آلیب، ۱۹۳۶نچی یلدان بیری تورکمه‌نستاندا بولشه‌ویك مطبوعاتیغا یولباشچیلق ایتمشدر. تورکمه‌نستان رایونلارنداغی بولشه‌ویك مطبوعاتی ایشچیله‌رینگ تورلو خطالارینا کوز یوممشدر. «قولخوز آکتیویستی» مجموعه‌سینگ باشقارماسینا نفس اوغلی دوردی کبی صنفی یات بر عنصرنی ایشله‌مه‌ك‌گه یوبارمش وه بوندان شکایت ایتکه‌ن گریدنه‌ف نی چاقریب آلمشدر. سلطان نیاز اوغلی ایسه‌ن «تورکمه‌نسکایا ایسکرا»دا محررلك ایتکه‌نده باش مقاله ایچنده‌ن اوروس ایشچیله‌ر صنفینگ ملی جمهوریتله‌رگه کومه‌ك بیرمه‌ك حقندا آیتیلغان سوزله‌رنی چیقاریب تاشلاغان ایمش. ینه وورشه‌فنگ ادعاسینا کوره سلطان نیاز اوغلی ایسه‌ن اوزینگ ایچکی ایشله‌ر قومیسارلغی تشکیلاتی (یعنی «گه.په.او») طرفندان ملتچی بولغانلیقلاری یاقیندا فاش ایتلگه‌ن بیردی وه صفر نام ایکی توغانی وه باشقا قارینداشلاری ایله سوگنو وقتغاچا قاتناشیق ساقلاب کیلگه‌ندر. ایسه‌ن نگ اوز سوت توغانی بیردی نگ «ساویت ادبیاتی» مجموعه‌سینگ شو یلغی مارت آیی سانندا بر عکس الانقلابی قوشوغی باسیلغان ایمش. شونگچون اوگا جزا بیریلمه‌گه‌نلگینگ «عیبی»ده، وورشه‌ف گه کوره، ایسه‌ن بوینیغا توشه‌در.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

«ایکی یوزلو ملتچی ، زیانچی» سلطان نیاز اوغلی ایسەنڭ بوتون «قصور ، عیبلەری» فرقە مرکزیگە معلوم بولوب ، آرتیق او دا فرقەدان وە بوتون وظیفەلەرندەن قوولمشدر.

وورشەفنگ بیلدیردیگینە کورە ، حاجی اسماعیل اوغلی ، آتارجب اوغلی وە بولارغا یاقین برکوب تورکستانلی یازیچیلار دا ایشدەن بوشاتیلیب قوولمشلاردر. أوز توغانی فرقە قوراماچیسی امانڭ عکس الانقلابچی ، ملتچی توپارغا منسوب ایکەنلگینی وقتندا آچوغا کومەك ایتمەدیگی اوچون «ساویت تورکمەنستانی» یازیچیلاریدان اورازاوغلی علی هەم فرقەدان وە محررلکدەن چیقاریلمشدر.

تورکمەنستان قومسومولاری ناشرافکاری «یاش قوممونیست»غازیتاسینڭ باش محرری قادر اوغلی نعیمڭ دە تاش نظراوغلی اوراز توپارینی یاقلاوچی بولغانلغی آنیقلانمشدر. «یاش قوممونیست» محررینڭ بورونغو اورونباساری امان اوغلی نورجانڭ هەم عکس الانقلابچی غروپ منسوبلەرندەن ایکەنلگی آلغا سورولوب ، اونڭ بر توغانینڭ حاضر ایراندا ، ایکنچی بر توغانینڭ ایرانغا قاچیب باریب ایکی ییل اول قایتب کیلگەنلگی سویلەنیب ، اوگا بویوك عیبلەر یوکلەنمەکدەدر.

آتاسی اولوغ ملا وە بوخارا خلق حکومتی وقتندا عدلیە ناظری اورونباساری بولغانلغی ادعا ایتلگەن قادر اوغلی نعیم ایلە امان اوغلی نورجانڭ دا «بورژوآ ملتچیلەری» قاتارندا جزاغا تارتیلغانلقلاری آگلاشیلما قدادر.

*

عشق آباددەکی تورکمەن دولت تیاتروسندا دا امان قول اوغلی باشچیلغندا بشیم دوردی اوغلی ، نظربیکمی اوغلی ، خواجە دوردی‌اوغلی وە باشقالاردان عبارت ملتچی ، عکس الانقلابچی بر توپار افشا ایتدیلەر. «ساویت تورکمەنستانی»نڭ ۲۰.۹.۳۷ تأریخلی ساندا «تورکمەن دولت تیاتروسینی زیانچیلاردان تازەلەمەلی» باشلیقلی مقالەدە مذکور ملتچی

توپار حقندا معلومات بیریلەرکەن ، بونڭ اصل سببی اولاراق ، تورکمەنستانداغی صنعت ایشلەری ادارەلەری باشلوغی رضا اوغلینڭ ملتچیلك تمایلی وە اونڭ عکس الانقلابی روحی (*) موضوع بحث قیلینماقدادر. اوشال مقالە دە دولت تیاتروسنداغی ملتچی توپارغا منسوب کشیلەرنڭ آیریم حرکتلەرندەن معلومات بیریلیرکەن بشیم دوردی اوغلینڭ ، ۱۹۳۲ دە تەجەندە ملیس باشلوغی ایکەن ، بایلار وە باسماچیلار بیلەن قاتناشقانلغی وە حکومتنڭ غەللە تاپیارلاماق حقنداغی قرارینی بوزغانلغی اوچون فرقەدان چیقاریلیب محکمەگە بیریلگەنلگی یازیلماقدادر. اونڭ دولت تیاتروسندا قیلغان بوزوق حرکتلەرندەن بحث ایتلیرکەن آرتیستلەر آراسندا «تروتسکی احمق دەگیل ، اول ایتەجەك ایشلەرینی بیلیر» دیگەنلگی ، فرقە طرفندان تیاتروغا یوللانغان قوقاشویللی حقندا ایسە : «بو گورجو دیوث نەرەدەن بزەکیلیب یولباشچی بولدی»(۱) دیب آیتقانلغی سویلەنمەکدەدر.

دولت تیاتروسنداغی «ملتچی توپار»نڭ باشلوغی امان قولمحمد اوغلی ساویت دوشمانی ، ملتچی باینطز اوغلی ایلە بورونغو میرآلای اسماعیل اوغلی لاری بیلەن یاقین مناسباتدا بولغان ایمش. شو قولمحمد اوغلی امان یازیچیلارنڭ جمهوریت ییغناغندا «اوروس رەژیسورلار تورکمەن تورموشندان یازیلان اثرلەرە یولباشچیلق ایدە بیلمەزلەر»دیب روس صنعتکارلاری علیهندە سوزلەر سویلەبدر.

عشق آباد غازیتاسینڭ یازیلاری مفهومندەن مطبوعات وە دولت تیاتروسندا افشا ایتلگەن تورکستانلیلارنڭ رحمسز جزالارغا ، قیناولارغا اوچرایتورغانلاری سیزیلمەکدەدر.

(*) «ساویت تورکمەنستانی» 8.10.47 تأریخلی ساندا، «تیاتری ملتچیلەرگ قالندیقلاردان آراسسامالی» باشلیقلی مقالەدە بیلدیریلدیگینە کورە، تورکمەنستانداغی صنعت ایشلەری أدارەلەری باشلوغی رضا اوغلی اورنینا بیلگیلەنگەن آتامیان دا، أوز سلفینڭ یولینی توتوب کیتکەنلکدەن ، یاقیندا ایشدەن قوولغان .

(۱) اونوتماسلق کیرەك ، کە ستالین هەم بر گورجی در .

قوموسول باشلوغی کاکل اوغلی شالی‌نگ «ساویت قوراللاری
آدام أولدوره‌ك اوچون یاسالمشدر» دیگه‌نلگی نه قادار قاراقته‌ریستیك
بر تئبیتدر! برنیچه ییل ایلگه‌ریگه‌چه تورکستان جدیدچیله‌رینی أولدور-
گه‌ن ساویت قوراللاری آرتیق قوموسول باشلوقلارینگ، قوممونیست
فرقه‌سی اعضالارینگ کوکره‌گینه قادالماقدادر. اوقتای.

*

روحانیله‌ریمز ملی کوره‌ش جبهه‌سنده

سوڭ زمانلاردا تورکستان ساویت مطبوعاتندا ملتچیله‌رگه قارشی
کوره‌ش معره‌که‌سیله برقاتاردا دینگه قارشی کوره‌ش ستونی ده کیگه‌ی-
تیلمه‌کده‌در. بو حرکتنگ معنا وه عاملینی بالخاصه «سوسیالیستیك
قازاغستان» غازیتاسینگ «دینگه قارشی کوره‌شنی کوچه‌یتو کیره‌ك»
باشلیقلی سلسله مقاله‌لریله «دینگه قارشی اوگوت یورگیزو هه‌ر بر
بولشه‌ویکنگ ایشی» سرلوحه‌لی باش مقاله‌سی (۲۶ آوغوست ۱۹۳۷) وه
«قازاغستانسکایا پراودا»نگ (۳۷. ۸. ۲٦) «دینگه قارشی تشویقاتنی
آرتیرامز» باشلیقلی مقاله‌سی آچیب بیرمه‌کده‌در.

بو ساویت غازیتالاری روحانیله‌رنگ بوتونله‌ی ملتچیله‌ر تأثیرینه
بیریلب، اونلارنگ کوره‌ش صفینا کیریب کیتکه‌نلگینی، هه‌ر طرفدا
جامع وه مسجد محطینگ ملتچیله‌رنگ خلقداغی ساویت دوشمانچیلغی
فکرنی کوچه‌یتو وه اونی تشکیل ایتب حاضرلاو اوچاقلارینا آیلانغان-
لیغینی، هه‌ر طرفدا فاش ایتیلمه‌کده بولغان کیزلی تشکیلاتلار وه حرکت-
له‌رده ملتچیله‌ر ایله روحانیله‌رنگ قول-قولغا برگه‌له‌شیب یوروه‌مه‌کده
بولغانلقلارینی ادعا ایتب بو حقدا مملکتنگ تورلو ییرله‌رنده‌کی حادثه-
له‌رده‌ن مثاللار کیتره‌در.

ساویت سیسته‌مینگ ایگ آغیر حقارتله‌رینه معروض قالغان دینی
مؤسسات باشنداغی روحانیله‌رنگ ساویتله‌رگه قارشی قاندای فکر تا-

شیدیقلاری هیچ بر اویسز دا آگلاشیلب تورادر.. ساویتله‌ر ده بو کون
تام معناسندا تورکستانداغی «اشتانسزنك چوپده‌ن هه‌دیگی بار» دیدیکله‌ری
خلق ضرب المثلینگ افاده ایتدیکی بر احوال روحیه ایچنده‌در. بوندای
بر احوال روحیه تضیقی آستندا اوز قوممونیستله‌ری، قومیسارلاری
آراسندان «دوشمان»، «زیانچی» عنصرلار چیقاریب آسیب-کیسیب یور-
گه‌ن بو سیسته‌منگ معروض بولوندیغی غیر قابل تحمل وضعیت دولا-
ییسیله دوشمانچیلغی غایتده طبیعی بولغان ملتچی روحانیله‌ر طبقه‌سینا
قارشی قاندای حرکت ایته‌جه‌گینی توشونوب اوتورو ده کیره‌ك ایمه‌س.

روحانیله‌ریمزنگ کیچیره‌کده بولوندوقلاری آغیرلقلار دا ملی
اسارت فلاکتمزنگ آچی نتیجه‌له‌رنده‌ن بریدر. اونگچون ده اونلارنگ
کیچ وه تیز ملی قورتولوش کوره‌شی صفنده‌کی وظیفه‌له‌رینه توتونا-
جاقلاریدا غایتده طبیعی برحال ایدی. دیمه‌ك یوقاریدا نقل ایتدیگمز
ساویت مطبوعاتی تثبیتله‌ری هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول کوره‌شنگ توغرو مجرا-
سینی آلغانلیغینی کورسه‌ته‌در. روحانیله‌ریمزنگ ملی جبهه‌ده‌کی وظیفه-
له‌رینه کیریشدیکله‌رینی خبر بیروچی ساویت مطبوعاتی حتی روسیا قولی
آستنداغی بوتون تورك-اسلام جماعتی دینی مؤسساتی آراسندا ایش
برلگی ایمتیلیشله‌ری بارلیغینی یازادر. بو ساویت مطبوعاتی معلوماتینا
کوره، اوفاداغی ایدیل-اورال تورك اسلاملاری دینی مرکزی بیله‌ن
تورکستاننگ بعضی بردائره‌له‌ری روحانیله‌ری آراسندا قول-ایش برلگی
اورونوشلاری بولغان. اگرده بو ساویت مطبوعاتی معلوماتینا ایناتیش
ممکن ایسه، بو حادثه‌له‌ر دینی مؤسساتمزنگ ده ایمدیگه‌چه دوشمانمز
طرفندان فائده‌له‌نیلب کیلگه‌ن پارچالانغانلق فلاکتی معناسینی وه بر-
له‌شکه‌ن جبهه‌نگ اهمیتینی آگلادیقلارینی کورسه‌ته‌در، که بو روس
ایمپه‌ریالیزمنه قارشی کوره‌شیمزده بویوك برآدیم دیمه‌کدر.

ساویت مطبوعاتی تورك-اسلام روحانیلیگی حمله‌له‌رینگ ساویت
روسیانگ ملی تورموشمز آهنگینی بوزوب، مادی وه معنوی تورمو-

شیمزنی ضعیفله‌تیب اوز حاکمتینی تحکیم ایتو یونداغی اورونوشلاریله موازی یورومه کده بولغانلیغینی کورسه‌ته‌در. تورکستاندا «ملی چیگه‌ره‌له‌ش»، «قولله کتیفله‌شتریش»، «اوترا قلاشتریش»، «پلان سیاستنه کیچیش» کبی ساویت سیاستی مرحله‌لرینه باشلارکه‌ن روحانیلك وه ملتچیلك قارشیلیغی‌دا فعالیتینی آرتردیغینی، ایمدی ده اونگ یه‌گی ساویت سایلاولاری مناسبتیله اوز فعالیتینی آرتریب کیگه‌یتدیکینی ایله‌ری سورمه کده‌در. ساویت مطبوعاتینگ بو تثبیتله‌ری هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول دینی مؤسساتمزنگ حیاتی قابلیتینی یوقالتماغانلیغینی، اونگ‌دا ایجابنده قورتولوش وه قورولوش کوره‌شیمزده اوستنه توشکه‌ن ملی وظیفه‌سینی حقیله کوره‌بیله‌جه‌ك بر ماهیت وه وضعیتده ایکه‌نینی کورسه‌تمه کده‌در.

بو ساویت نشریاتندان ملی کولتوریمز حسابنه چیقارا بیله‌جه‌گمز یه‌نه مهم بر نتیجه بار. او دا ساویت سیاستینگ، بوتون شدت وه شیطنتله‌رینه رغماً، خلقمزنگ هیچ بر طبقه‌سندا هیچ بر تورلو روحی ضعفیت وه عقیده سارسینتیسی یاراتا آلمادیغیدر.. حتی هه‌ر قاندای بر سببله قومونیست بولوب یورگه‌ن کیگ خلق قاتلامی منسوبی کوبچیلیگی ده اوزینگ ملی، دینی عرف وه عادتنه اولدوقچا صادق قالمشدر..

دینی مؤسسات وه روحانیلك جبهه‌سنده‌ن کوره‌شنگ بو قادار کیسکین برشکل وه آیدین بر رنك آلماسندا قهار ساویت سیاستینگ تأثیری ده آز اولمایاجاقدر. بر خلقنگ روحی، معنویاتی، عقیده‌سی وه مقدساتی بیله‌ن اویناماق هیچ ده تهلکه‌سز بر اویون ایمه‌سدر.

تورکستان تورك خلقینگ جامع، مدرسه وه مسجدله‌رینی ویران ایتب ییرینه له‌نین وه اونگ ایمانسز یولداشلاری هیکلله‌رینی تیکیب، اوقتوبر باغچالاری یاساب یورگه‌ن ساویت حکومتی مسجد محرابلارینی «له‌نین بورچه کله‌ری»نه، دینی، خلقنگ مقدساتینی ماسقارا ایته‌تورغان «قاباره» صحنه‌له‌رینه آیلانترمشدر. او تأریخی-مدنی بایلقلاریمز وه دینی مؤسساتمز - مدرسه وه خانقاهلاریمزنی چیرکین روس مهاجری یاتاغی وه تونغوز آغیللارینا آیلانترمشدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عینی ساویت مطبوعاتی یازیلارینا کوره، ساویت حکومتی تورکستان تورك-اسلام خلقینگ دینی و ملی عرف و عادتله‌رینی بتیرمه‌ك بونگله اونگ ملی تورموشنداغی آهنگ وه أوزلیگینی بتیریب، اونگا حقیقی معناسندا روسلق رنگی بیرمه‌ك اوچون اعظمی غیرت بیله‌ن اورونادر. أوز قولی آستنداغی غیرروس خلقلار او جمله‌ده‌ن تورك-مسلمانلار آراسندا خرستیانلق «آرچا بایرامینی» یایماق، اورناشترماق اوچون میلیونلار صرف ایتمه کده بولغان ساویت حکومتی ملی تورموشمزدا مهم گنه اورون توتقان بایراملاریمز وه اونگله مربوط دینی عرف و عادتله‌ریمزنی اورتادان چیقارماق اوچون اعظمی همتنی صرف ایتمه کده‌در.

ساویت حکومتی طرفندان یوروتولمه کده بولغان بو سیاستنگ معناسینی وه اونگ هدفینی جوده یاخشی بیلگه‌ن تورکستان تورك-اسلام خلقی، اونگ منور وه روحانیله‌ری ده اوندان أوزله‌ری اوچون کیره‌کلی نتیجه‌نی چیقارمشلاردر. ساویت مطبوعاتینگ نقل ایتمه کده اولدیغی علامتله‌ر ده هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول بونگ کورونوشیدر. خلقمزنگ بوتون قاتلامی هدفی، منورله‌ری، روحانیله‌ری ایله برلکده ملی کوره‌ش صفینا آتیلب ملی تورموشمز، دینی مؤسسات وه مقدساتمزنی قیزیل روسیا باسقینی تهلکه‌سنده‌ن قورتارماق وه اونی بو یات تأثیرده‌ن قوروماقدر. بو عمومی ایمتیلیشمزنگ نتیجه‌سی ده شبهه‌سز ملی تورموشمز، او جمله‌ده‌ن دینی مؤسساتمزنگ روس وحشتی چه‌نگه‌لنده‌ن قورتولماسی ساغلام ملی انکشاف یولینی آلماسی اولاجاقدر.

تاشبالتا.

*

تورکستاندا أولدوروشله‌ر

I—تورکستاننگ هه‌ر طرفندا «بورژوآ ملتچیله‌ر» أوستونده‌ن محکمه یورگوزولوب، دیه‌رلك هه‌ر هافتادا ٥ له‌ب، ١٠ لاب تورکستانلی أولدورولمه کده‌در.

یدی سو ولایتیگه قاراشلی «اورجار» رایونیدا ١)مه‌دجان اوغلی،

٢)بەکەبای اوغلی ، ٣)باتقال اوغلی ، ٤)قولجابای اوغلی ، ٥)قالیش‌اوغلی وە ٦) ادریس اوغلی لاری آتیلیب أولدورولوشکە ، ٧) عیسی اوغلی ایلە ٨)یونس اوغلی لاری ١٠ ییللق حبسکە حکم ایتلگەنلەر.

(«قازاغستانسکایە پراودا» ٣٧ .١٠ .٢).

II—شمالی قازاغستان ولاییتیگە قاراشلی «پرەسنوفقا» رایونیدا: ١)غفار اوغلی ، ٢)اورازبای اوغلی ، ٣)فاضل اوغلی دیگەن ٣ تورکستانلی تورك بیلەن بیرگە ٤) کونیوخوف نام بیر روس آتیلیشغا؛ ٥) مایکوت اوغلی دیگەن تورکستانلی بیلەن ٦) کالووگین نام روس وە ٧) گومەنیوك دیگەن اوقراینالی ١٠ ییل حبسکە ، ٨) گرەبەشوك دیگەن بیریسی‌دە ٨ییللق قاماقغا حکم ایتلگەن؛ ٩)اوتەب اوغلی وە ١٠)اسحاق اوغلی دیگەن کشیلەر حقلانیب چیققانلار. («قازاغستانسکایە پراودا» ٣٧ .١٠ .٥).

III—شرقی قازاغستان ولاییتیگە قاراشلی «بیش قاراغای» رایونیدا ١٢ کشی «ملی فاشیزم» بیلەن عیبلەنیب محکمەگە بیریلمیش‌در. اولاردان: ١)ایلەو اوغلی تیمرکە ، ٢)بایشال اوغلی ، ٣)باکەن اوغلی ، ٤) اسحاق اوغلی ، ٥)بایتوغان اوغلی ، ٦)اسماعیل اوغلی ، ٧)آیان اوغلی ، ٨)خومات اوغلی ، ٩)آبدرەش اوغلی ، ١٠)ابولقاس اوغلی—اعدام ایتلیشگە؛ ١١)أوزیخان اوغلی ایلە ١٢)بلال اوغلی لاری اون ییل حبس ایتلیشگە حکم ایتلگەنلەر. («قازاغستانسکایە پراودا» ٣٧ .١٠ .٦).

IV—تاشکندگە یاقین «یەگی یول» رایونیدا أوتکوزولگەن محکمە نتیجەسندە: ١)ایگەمبەردی اوغلی یولچی ، ٢)مەد نظر اوغلی ایرنظر ، ٣)کریم اوغلی میرزا رحیم پانصاد ، ٤)عظمت اوغلی مەد قابل ، ٥)حکیم اوغلی ضیا ، ٦)تاجیبای اوغلی ملا تورغونبای ، جمعاً آلتی کشی آتیلیشغا؛ ٧)اکرام اوغلی مهدی ، ٨)آقبای اوغلی جعفر ، ٩)قادر اوغلی یوسف ، ١٠)ایش‌محمد اوغلی رحیم بیردی ، ٥ ییل وە ١١)صنعت‌الله اوغلی میرزا تیللە—١٠ ییل حبس ایتلیشگە حکم ایتلگەن. («قیزیل أوزبیکستان» ٩ اوقتوبر ١٩٣٧).

V—«قیزیل أوزبیکستان»نگ عینی سانندا ، باشقا بیر «زیانچیلق» ایشی بیلەن عیبلەنگەن تورکستانلی یوسف اوغلی قوربان ایلە روس یهودیسی نیمسوویچ دیگەن بریسینگ آتیلیشغا حکم ایتلگەنلگی خبری‌دە باسیلغاندر.

VI— مرغیلان «بورژوآملتچیلەری»تودەسی باشلوقلاریندان: ١)آلماس (نعمتجان)اوغلی آبوش ، ٢)خدیرعلی اوغلی تاجی‌علی ، ٣)رحمت‌الله اوغلی عصمت‌الله آتیلیشغا؛ ٤)میرزا اوغلی مەمەجان ، ٥)حمیداوغلی بزرك ایشان ، ٦)حسین اوغلی میرزاعلی وە ٧)میخایل تورموزوف دیگەن بیر روس ١٠ ییللق حبسگە حکم ایتلگەن. («قیزیل‌أوزبیکستان»٣٧. ١٠. ١٦)

VII — «بورژوآ ملتچیلەری»نگ «قیزیل تەپە» تودەسی اعضاسندان: ١)قیزیل تەپە رایونی فرقە قومیتەسی‌کاتبی اسکندر اوغلی عبدالکریم ، ٢)اونگ اورونباساری رحمت اوغلی رحیم ، ٣)موتور-تراقتور استاسیونی مدیری نعمت اوغلی احد ، ٤)قیزیل تەپە رایونی اجرا قومیتەسی رئیسی اکرام اوغلی بازار،٥)رایون محصولات تایارلاش قومیتەسی وکیلی شریف اوغلی نصرت آتیلیشغا؛ ٦)آرتیق اوغلی قدرت ، ٧)مراد اوغلی‌آتا ، ٨) اسد اوغلی ، ٩)یولداش اوغلی باباقول ١٠ ییللق جبسگە حکم ایتلگەن. («قیزیل أوزبیکستان» ٢٠نچی اوقتوبر ١٩٣٧).

VIII—عشق آبادەگی تروپیك اینستیتوتی دیرەکتوری مرسل شاه سوارلی ایلە شونداغی تورکمەنستان طب اینستیتوتی مدیری جمعەخان محمد اوغلی وە تورکمەنستاندا قیزدیرماغا قارشی کورەشە تورغان مؤسسە باشلوغی قولی اوغلی‌لارینگ «عکس‌الانقلابی ایشلەری»محاکمە قیلینیب ، اولارغا «کیرەکلی جزا»(؟) بیریلمشدر. («ساویت تورکمەنستانی» ١٠نچی آوغوست ١٩٣٧).

IX— تورکمەنستاننگ تاشحوض رایونینا قاراشلی گوکچەگە اوباسنداغی «ملتچیلەر ، عکس‌الانقلابچی زیانچیلار توپاری» منسوبلەری: ١)حبی‌اوغلی صابر ، ٢)آدام اوغلی یولداش آتیلیشغا؛ ٣)بیکمەن اوغلی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

يولداش ١٠ ييل آزادلقدان محروم قيلينشغا؛ ٤)خديرباى اوغلى يه‌كيباى، ٥)جوما نياز اوغلى صفرباى، ٦)بيكمه‌ن اوغلى خداى بيرگه‌ن—١٠ ييللق قاماق وه جزاسينى بتيرگه‌نده‌ن سوڭ دا ٥ ييل سياسى وه سايلاو حقندان محروم قيلينشغا هه‌م ده بوتون مال- ملكله‌رينڭ دولت طرفندان مصادره قيلينيشيغا حكم ايتلگه‌نله‌ر؛ ٧)پيرجان اوغلى عبدالله ٨ ييل آزادلقدان محروم ايتليب، جزاسينى چيكيب بتيرگه‌نده‌ن سوڭ ٥ ييل سياسى وه سايلاو حقلارندان كيسيليشگه حكم ايتلمشدر. («ساويت توركمه‌نستانى» ٢٨ اوقتوبر ١٩٣٧).

*

ساويت پارلاماندا توركستان ممثلله‌رى

«ياش توركستان»نڭ بو سانى چيققونچا ساويت پارلامانى سايلاولارى بيته‌جه‌كدر؛ سايلاولار نتيجه‌سى آلدان معلوم. «گه. په ئو» وه فرقه مركزى قونترولى هه‌مده بوگونگه‌چه هيچ مثلى كورولمه‌گه‌ن «ته‌ررور» آستندا اوتكوزولمه‌كده بولغان سايلاولار روس پروله‌تارياتى ديكتاتوراسينڭ ايسته‌ديگى «يوزده يوز ستالينچيله‌رنى»ييتكزيب بيره‌جه‌ك.

بز بوتون ساويتله‌ر اتفاقى معناسنداغى سايلاولار «قيافتينى» تصويرلاشدان تارتيناميز، فقط موسقوا بولشه‌ويكله‌رينڭ ياللانما وه‌يا قصداً كور وه آحمقلانميش دوستلارينڭ «دنيادا مثلى كورولمه‌گه‌ن ديموقراسى اصولى» ديب تانيتماقدا بولدوقلارى ساويت پارلامانينڭ نيمه‌ده‌ن عبارت بولاتورغانينى آڭلاش وه بيليش اوچون، يالغز بيزنڭ توركستاندان سايلاناجاق ممثلله‌ر ليسته‌سى اوستنده كوز يوركوزوب اوتوشنڭ اوزينى ده بيته‌رلك ديب بيله‌ميز.

ساويت پارلامانى ٥٦٩ ممثلى بولاجاق «اتفاق شوراسى» ايله ٥٧٤ ممثلى بولاجاق «ملتله‌ر شوراسى»ندان عبارتدر؛ بو ايكيسى بيرله‌شيب «يوكسه‌ك اتفاق شوراسى»نى تشكيل ايته‌جه‌ك.

«اتفاق شوراسى»غا توركمه‌نستان—٤؛ تاجيكستان—٥؛ قيرغزستان—٥؛ قازاغستان ١٩ وه أوزبيكستان (قارا-قالپاغستان بيله‌ن بيرگه)—

٢٠ ممثل سايلاماقله، بوتون توركستاندان ٥٣ ممثل كونده‌ريله‌جه‌ك؛ «ملتله‌ر شوراسى»غا توركستانڭ ٥ «اتفاق جمهوريتى»نڭ هه‌ر بيريسى ٢٥ده‌ن وه قارا-قالپاق «مختار جمهوريتى» ١١، تاغلى بدخشان مختار ولايتى ٥ ممثل سايلاماقله، بوتون توركستاندان ١٤١ ممثل بولاجاق. ديمه‌ك «يوكسه‌ك اتفاق شوراسى»ندا توركستاندان (٥٣ وه ١٤١) ١٩٤ ممثل حاضر بولاجاقدر.

مسئله‌نڭ ايڭ مهم نقطه‌سى، توركستاندان سايلاناجاق ممثلله‌ر اسمى‌در. مثلاً أوزبيكستاندان «اتفاق شوراسى»غا سايلاناجاق ممثلله‌ر ايچنده: ١)آغير صنايع قوميسارى قاغانوويچ، ٢)اورتا-آسيا حربى دائره عسكرى قوماندانى لاقتيئونوف، ٣)أوزبيكستان داخلى ايشله‌ر قوميسارى آپره‌سيان (ئه‌رمه‌نى)، ٤)أوزبيكستان حكومتى رئيسى اورونباسارى قوواله‌ف، ٥)أوزبيكستان فرقه مركز قوميته‌سينڭ ٢نچى كاتبى ياقووله‌ف، ٦)اورتا-آسيا حربى دائره‌سينڭ عسكرى شوراسى اعضاسندان باوزه‌ر—جانوارلارنڭ اسمينى كوره‌سزله‌ر.

قازاغستاندان سايلاناجاق ١٩ ممثلنڭ ١٠ى يعنى ياريمينسيندان آرتيغى: ١)قومينته‌رن اجرأ قوميته‌سى اعضاسندان مانوئيلسكى، ٢)قازاغستان داخلى ايشله‌ر قوميسارى زالين، ٣)قاراغاندى فرقه قوميته‌سى كاتبى پينخاسيك وه سائره كيبى مخلوقلاردان بولاجاق.

توركمه‌نستاندان سايلاناجاق ٤ ممثل آراسندا: ١)اتفاق فرقه‌سينڭ مركز قوميته‌سى كاتبى آندره‌يه‌ف، ٢)توركمه‌نستان فرقه مركز قوميته‌سينڭ باش كاتبى چوبين حرامزاده‌له‌رنى كوره‌سز.

قيرغزستاندان سايلاناجاق ٥ ممثلنڭ ٣ى: ١)قيرغزستان داخلى ايشله‌ر قوميسارى لوتسمانوف، ٢)حدود قوروقچى عسكر قوماندانى له‌به‌ده‌ف وه ٣) قولخوز سيغيرلارين ساغوچى ستره‌لنيقووا ديگه‌ن بير روس خاتونى بولاجاق...

«ملتله‌ر شوراسى»غا سايلاناتورغان ممثلله‌ر ليسته‌سينڭ «قيافتى» داها شايان حيرتدر. «ملتله‌ر شوراسى»غا توركستاندان باراتورغان

ممثللەرنگ اکثریسی وە باشلیلارینگ تورکستانلیلاردان بولولاری غایتدە طبیعی وە قانوناً دە مجبوری ایدی ، حالبوکە:

تورکمەنستاندان کورسەتیلگەن ۲۵ نامزدایچندە ۱٦ (اون آلتی) اجنبی اسم کورونمەکدەدر؛ اولاردان: ۱) اورتا-آسیا حربی دائرەسی سیاسی أدارە باشلوغی پاتوس ، ۲) اتفاق اوتوموبیل صنایع ایشچیلەری برلگینگ باشلوغی واگوف ، ۳) تورکمەنستان داخلی ایشلەر قومیساری نودەف ـــ کبیلەرنی گنە کورسەتیش کافی‌در.

قازاغستاندان سایلاناجاق ۲۵ ممثلنگ ۱۳ ی روس.

قیرغزستاندان: ۱) بولشەویك عملە کسبە اتفاقی («پروفینتەرن») باش کاتبی لوزوفسکی ، ۲) اتفاق فرقە مرکز قومیتەسی قونترول قومیسونینگ قیرغزستان وکیلی ایوانوف کبیلەر سایلاناجاقلار.

تاجیکستاندان: ۱) ساویتلەر اتفاقی داخلی ایشلەر قومیساری (یعنی «گە. پە. ئو» باشلوغی) اورونباساری بەلسکی ، ۲) اتفاق فرقە مرکز قومیتەسی قونترول قومیسیونینگ تاجیکستان وکیلی سترەلیانوف ، ۳) تاجیکستان فرقە مرکز قومیتەسی کاتبی پروتوپوپوف وە باشقا شوگا اوخشاغانلار سایلاناجاقلار.

قارا-قالپاغستان: ۱) اورتا-آسیا حربی دائرە عسکر قوماندانی اورونباساری گورودوویکوف ، ۲) قارا-قالپاغستان اجرأقومیتەسی رئیسی اورونباساری قوندراشکین ، ۳) قارا-قالپاغستان فرقە قومیتەسی کاتبی پاولوف کبیلەرنی سایلاب گوندەرەجەك.

تورکستانىنگ باشقا قسملارىغا نسبتاً أوزبیکستان لیستەسی «قولاقغا یاخشیراق» ایشیتیلمەکدەدر. نامزدلەرنگ کوبچیلیگی تورکستانلیلاردان کورسەتیلگەن. فقط بونیگلە آلدانیب بولمایدی ، چونکە «قولاغیمزغا یاخشی ایشیتیلەتورغان» تورکستان اسملەرینی تاشوچیلار قاغانوویچ ، لوزوفسکی ، مانوئیلسکی ، بەلسکی ، لاقتیئونوف ، نودەف ، زالین ، لوتسمانوف ، آپرەسیانلارنگ آرقاسیدان جیمجیت یوروب کیتە بیرەتورغان تودەدەن باشقا هیچ نەرسە ایمەسدر.

یوقاریدا کیتردیگیمز معلوماتلار قارشیسندا ۱۹۱۷ نچی یلغی عموم روسیا مجلس مؤسسانی («اوچرەدیتەلنویە صابرانیا») سایلاولارین خاطرلاماسدان بولمایدی. تورکستاندان ۳۳ ممثل سایلاناجاقدی. روس غروپ وە تشکیلاتلاریلە آگلاشیب ، اولارغا یدی‌سو ، سیردریا وە فرغانە ولایتلەریندەن بیرەر اولماق اوزرە ، بوتون تورکستاندان ۳ اورون بیریش قبول کورولگەن ایدی. نە روسیا موقت حکومتی تورکستانغا أوز نامزدلەرینی توصیە ایتکەن ، نەدە تورکستانلیلار روس مینیستر وە باشقا باشلوقلاریندان بریسینی نامزد ایتب کورسەتیشنی اویلاغانلار ایدی!

۱۹۱۷ نچی ایلە ۱۹۳۷ نچی یلغی سایلاولارنی مقایسە ایتیشدەن مقصدیمز ، اوتکەن ۲۰ یل ایچندە وە روس پرولەتاریاتی دیکتاتورلغی زمانندا بویوك روسلق وە روس ایمپەریالیزمینگ تورکستاندا نە قادار قازانچغا ایگە بولا آلغانلغینی کورسەتیب اوتوشدەن گنە عباتدر. جانای.

تورکستان ملی استقلالی اوچون

باشقارمادان: توبەندە کیتریلمەکدە بولغان سطرلار دنیا بین‌الملل سیاستی مسئلەلەری حقندا یازولاریلە تانیلمیش دوستومیز موسیو پیەر-ئەدوآرد بریکە (P.-E. BRIQUET) طرفندان اسویچرەنگ «ژورنال دە ژەنەف» („Journal de Genève“) نام غازیتاسینگ 20.XI.37 تأریخلی سانندایازیلمیش «تورکستاندا سوغوش» („Guerre au Turkestan“) باشلوقلی مقالەسندەن آلینمیشدر.

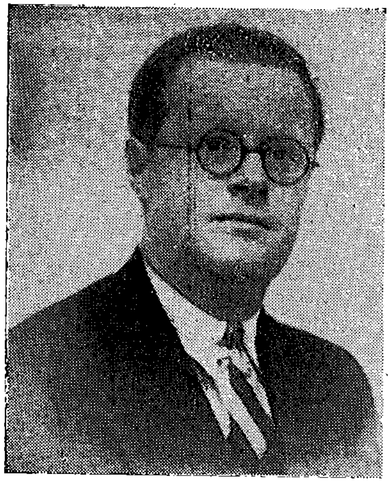

پیەر-ئەدوآرد بریکە P.-E. Briquet
(تریزوب قلیشەسی)

«ژورنال دە ژەنەف» کبی بوتون آوروپا مطبوعاتندا بویوك اهمیتکە ایگە بولغان بیر غازیتادا بویلە بیر مقالەنگ باسیلماغی ، بیز اوچون معنوی قوت وە یاردام بولوشیلە برابر ، تورکستان ملی استقلالی مسئلەسینگ دنیا افکار عامەسی نظرندا بویوك بیر قازانچی‌در.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

قریم قورولتایی آچیلماسینگ 20 نچی ییلینی ایسلەو

١٩١٧نچی ییلنگ ٢٦نچی نویابرندە، باغچاسرایداغی خان سرایی-نگ دیوان اوطەسندە، قریم قورولتایی آچیلمشدی. بو قورولتای ١٧٨٣ نچی ییلدان بویان روسیا ایمپەریالیزمی اسارتینە توشوب قالغان قارداش قریم أولکەسینگ سیاسی تورموشندا اهمیتلی بر اورون توتادر. اگر بولشەویك روس ایمپەریالیزمی قریم‌نی استیلا ایتمەسەیدی وە قورولتای یاشاسایدی، گوزەل قریم بوکونگی فلاکتلەرگە اوچراماس وە بوتون قریملیلار جنت کبی گوزەل یورتلارندا رفاه، سعادت ایچندە یاشایا-جاقلاردی. بو قناعتنی تاشوچی قریملیلار بوندان یگرمی ییل ایلگەری توپلانغان تأریخی قورولتاینی ایمدی دە یورەکدەن أوزلەر وە حرمتلە ایسلەرلەر. قریم مهاجرلەری توپلانغان تورلو أولکەلەردەگی شهرلەردە، اوتکەن آی سوڭندا قریم قورولتاینینگ ٢٠ ییللغی مراسملە ایسلەندی وە قریم استقلالچیلارینگ فکرینی تاراتوچی رومانیانگ کوستەنجە شهرندە چیقاتورغان رفیقمز «امل مجموعەسی»نگ اوتکەن آیغی سانی دا قریم قورولتایی آچیلماسینگ ٢٠نچی ییللیغینا آتالیب، حجمی کیکیتریلیب، بای مندرجە ایلە چیقاریلدی. «امل مجموعەسی»نگ شو قورولتایغا آتالغان مخصوص نسخەسینگ سوڭ بیتندە، قریملی جعفر سید احمد بیکنگ امضاسی اوستندە شو جملەلەر بار:

«قریمی قانە بوغا بیلیرلەر، یوردی آتشە ویرە بیلیرلەر، هەر شیمزی محو ایدەبیلیرلەر. فقط بوتون بونلار قریملیلارك استقلال ایمانلارینی ییقماق دە گیل، اونی قونلەندیرمەگە یارایاجاقدر. تأریخنگ ایر، کیچ یازاجاغی شی: مستقل وە مسعود قریمدر.»

بز تورکستان استقلالچیلاری قارداش قریمنگ تأریخی قورولتایی-نگ ٢٠نچی ییللیغینی ایسلەرکەن، قیزیل روس ایمپەریالیزمینگ بر آن اول چوکمەسینی وە یورتینگ استقلالی اوچون کورەشە یاتقان قریملی توغانلاریمزنگ ملی دعوادە تیزلکدە موفقیتگە ایریشمەلەرینی یورەکدن تیلەیمیز.

«تورکستان تورلو ناملارایلە معلوم بیش مستقل اتفاق ساویت جمهو-ریتیگە بولونگەن. فقط «مستقل» سوزی یالغز کاغذ اوستوندە یازیلغان تورکستان باشلوقلارینگ دیەدلك بوتونیسی، تورکستان وە بالخاصە قازاغستان غازیتالاریغا کورە، فاشیزم، ساویتلەرگە قارشی فتنە، خیانت ایتیش وە مهاجرتدەگی مصطفی بیك چوقای بیلەن مناسبتدە بولغانلقلار ایلە عیبلەنمەکدەدرلەر. بو وضعیت تورکستان اهالیسینگ ساویت رە-ژیمیگە باریشماز دوشمان بولوب کیلمەکدە ایکەنلیگینگ شاهدیدر.

بوگا حیرت ایتیب بولورمو؟ روسلاشترما حرکتی کیسکین بیر صورتدە آلیب باریلماقدادر. بوتون خلق کتلەسی ییرندەن قوزغاتیلیب، اولارنگ اورنیغا روس موژیکلەری کیتریلیب اورناشتریلماقدادر. اورتا درجەدەگی مکتبلەر روسلار اوچون گنە آچیق، بو هەم بولسا، ییرلی خلقنی ملی ضیالیدان محروم قالدیریش اوچون قوللانیلغان بیر تدبیردر.

ساویت حکومتینگ تورکستان سیاستی —بو مملکتنگ— باکو نەفت بایلیغینا یاقین «ئەمبا» نەفتی، ساویت روسیاسی پاختا احتیاجینگ ٩/١٠ینی تیپکزەتورغان پاختا، قاراغاندی‌نگ تاش کومور کانی، جیز قازغان، قارساقبای، ریددەر رنگلی میتال (معدن) وە آلتون، چیمکەنت قورغا-شینی کبیی حددان تاشقاری بایلیقلاریغا کورە تعیین ایتلمەکدەدر.

بو بایلیقلارنگ ٣نچی (قوموتیست) اینتەرناسیونال سیاستی فائدە-سیگە وە آوروپا ترقیسی وە صلحیغا قارشی خدمت ایتدیریلیشینی کوروب تورغان آوروپا بوگا قاچانغاچا چیدار ایکەن؟ عجبا، تورکستاندا (مستقل) یاشاماق حقیغا ایگە وە استقلالی، شبهەسز، آوروپانگ تینچلق وە موازنەسی اوچون ضرور بیر خلق بارلغینی آوروپا اونوتوب قالا بارارمی ایکەن؟»

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Buchdruckerei „VIKTORIA" GmbH., Charlottenburg 1, Spreestraße 8
مسئول مدیری: دوقتور طاهرشاکر.

Yach Turkestan

Décembre 1937 (Le Jeune Turkestan) No. 97

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokai-Oghly**

يوليمزغا توغرو كيلگەن بوتون يازولار اوچون مجموعەمزنگ بيتلەری آچيقدر. باسيلماغان يازولار قايتاريلماس.

آبونه شرطلاری:

ييللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آيلغی 60 فرانق، اوچ آيلغی 30 فرانق.

توركستان خبری

أوزبيكستاندا يەگی فرقه مركز هيئتی: فرقه مركز قوميتەسی پلەنومی ٢٦-٢٧نچی سەنتابردە بولوب اوتكەن توپلانيشيندا فرقه مركز قوميتەسينگ باش كاتبی اكرام اوغلی اكملنی وظيفەسندەن توشوروب، اونگ اورنيغا يوسف اوغلی عثماننی تعيين ايتوبيلەن برابر ياقوولەف (پاول نيكيتيچ)نی ٢ نچی وه خدايقول اوغلی ابراهيمنی ٣ نچی كاتب اولاراق بيلگيلەگەن.

ايسكەرمە: اورون آزلغندان بو سانغا توركستان خبرلەری كيرگيزە آلماديق. باشقارما.

مجموعەمزغا تيیشلی هەر تورلو يوللانمالار اوچون آدرەس:

Mustafa Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France